

LUNDS
UNIVERSITET

Socialhögskolan

Socialt arbete med drogmissbrukare, SOL 0 65

C- uppsats HT 2004

Att göra kön

**- Hur behandlingspersonalen inom missbrukarvården
ser på betydelsen av kön i sitt arbete -**

Författare: Nina Wallström

Sara Nilsson

Handledare: Flemming Kristensen

Abstract

Our purpose with this essay is to examine how staff that works with drugaddicts in compulsory-treatment institutions for women and men uses gender in their work. We are trying to get knowledge and understand how the staff is using their own and the client's gender in the work that they are doing. We have chosen to take focus within women's care in institutions and compare if the work is done in the same way with male clients.

Our essay is based on interviews with treatment-staff. We have used a qualitative method. The interviews are made with both men and women. To analyse the material we have used a theory by Elvin-Nowak and Thomsson. The theory explains that gender always is present and that gender is made in our relations with people that we meet and surrounds us.

In the study we show that the staff in the institutions doesn't look at gender as something that is important for the work they are doing. The staff puts more focus in individual differences as age and education. These factors are more important than gender and decide how they relate to their clients.

Innehållsförteckning

Förord	4
1. Inledning	5
1.1 Problemformulering.....	5
1.2 Syfte och frågeställningar.....	6
1.3 Metod och urval.....	7
1.3.1 Undersökningsmetod.....	7
1.3.2 Urval.....	8
1.3.3. Presentation av arbetsplatserna.....	8
1.4 Urvals- och metoddiskussion.....	9
1.5 Resultatens tillförlitlighet.....	10
1.6 Fortsatt framställning.....	12
2. Tidigare forskning	12
2.1 De missbrukande kvinnorna.....	12
2.2 De missbrukande männen.....	16
2.3 Avslutande tidigare forskning.....	17
3. Teoretisk utgångspunkt och centrala begrepp	18
3.1 Användning av begreppen kön och genus.....	18
3.2 Elvin-Nowak och Thomsson.....	20
3.2.1 Att göra kön.....	21
3.2.2 Kvinnligt och manligt.....	21
3.2.3 Kvinnans underordning och mäns överordning.....	22
3.2.4 Könsmaktsystemets tvåprinciper.....	22
3.2.5 Att arbeta analytiskt med Elvin-Nowak och Thomsson.....	23
4. Analys	24
4.1 Bilden av den missbrukande kvinnan.....	25
4.2 Bilden av den missbrukande mannen.....	29
4.3 Personalens syn och (o)medvetenhet om könets betydelse.....	30
4.4 Behandlarens kön i förhållande till klientens.....	33
4.5 Vården på kvinnoinstitutionen/Vården på mansinstitution.....	35
4.5.1 Kvinnoinstitutionen.....	35
4.5.2 Mansinstitutionen.....	35
5. Avslutning	36
5.1 Sammanfattning.....	36
5.2 Slutdiskussion.....	38
Källförteckning	
Bilagor	

Förord

Stort tack till personalen på Lunden och Karlsvik som tagit emot oss och tagit sig tid för att träffas.

Vi vill rikta ett stort tack till vår handledare Flemming som stöttat oss hela vägen genom vårt arbete. Ett stort tack till Tina Mattsson som tagit sig tid till att komma med goda råd och som uppmuntrat oss när vi kört fast. Leili Laanemets, en stor kram till dig för att du under vår utbildning varit en inspirationskälla för oss.

Slutligen ett stort tack till varandra som tagit oss igenom detta. Till dig Sara som stöttat mig under ”vår resa”. Tack för alla skratt. En stor kram till dig Nina för många roliga stunder och för den vän du är. Det har varit mycket inspirerande att göra detta tillsammans med dig.

Lund 050104

Sara Nilsson

Nina Wallström

1. Inledning

1.1 Problemformulering

Frihetsberövande med anledning av missbruk i Sverige har en lång historia. Den första lagen om behandling av alkoholister antogs 1913 och möjliggjorde tvångsvård (Billinger, 2000). Kvinnor och män som idag blir placerade inom tvångsvården blir detta jml lagen om vård av missbrukare i vissa fall (LVM). Lagen är en akutlag som syftar till att få missbrukaren att bryta ett pågående missbruk och motiveras till fortsatt behandling på frivillig väg (Berg, Grant, 1988).

Cirka en tredjedel av de klienter som 2003 placerades inom tvångsvård på institutioner jml LVM var kvinnor (Socialstyrelsen, 2004:7). Bland de LVM-hem som idag finns i Sverige har de flesta en enkönad klientgrupp. Inom forskningsområdet missbruksbehandling under tvång finns inte så mycket forskning som berör könsperspektivet bland klienter och dess påverkan på behandlingen. Vi anser det därför vara viktigt att bidra med vår studie, inom denna tradition, för att här ta avstamp i tvångsbehandling för kvinnor. Vidare vill vi se om den genomförs på samma sätt bland manliga klienter. Vi kommer ställa frågor som inte bara efterfrågar könsperspektivet utan även ser till vad perspektivet kan medföra i det sociala arbetet. Vi menar det vara viktigt att ha en medvetenhet om klientens könstillhörighet påverkar behandlingen och på vilket sätt. Vi instämmer i vad författaren Sandström (1997) menar vara viktigt inom det sociala arbetet, till exempel synliggöra hur kön- och genusperspektivet används. Författaren anser det även vara betydelsefullt att framhålla synen på personalens könstillhörighet och kön, samt hur detta påverkar till exempel behandlingsarbetet. Om detta inte görs inom det sociala arbetet finns det en risk för att kön blir stereotypiserat och förenklat. Det sociala arbetet riskerar även att öka segregeringen och hierarkin mellan könen.

Leissner och Hedin (2002) lyfter fram behandlarens behov av kunskap kring könsperspektiv när det gäller kvinnors och mäns missbruk av droger och dess konsekvenser. Författarna menar att det dels är viktigt med en grundläggande kunskap bland behandlare kring könsskillnader mellan kvinnliga och manliga missbrukare; såväl biologiska som sociala och samhälleliga. Behandlarna behöver dels kunskap om mäns och kvinnors specifika reaktionsmönster och behov av vård, behandling och rehabilitering. Detta för att kunna bedriva en adekvat behandling. Författarna frågar sig vidare om behandlingsassistenterna måste ta hänsyn till de eventuella behov som kvinnor respektive män har i sin behandling. Tina Mattsson (2002) menar att det är angeläget att synliggöra och lyfta fram kön i det sociala arbetet, detta kräver aktsamhet och balansgång. När kvinnor skall synliggöras framställs de ofta som en gemensam kategori, något som kan skapa både stereotypisering och underordning.

Elvin-Nowak och Thomsson (2003) menar att eftersom det är vi som ständigt gör kön, är det vi själva som kan göra kön annorlunda. Att förstå kön som en livslång process, är att visa att de innebörder vi lägger i manligt och kvinnligt är något som hela tiden omförhandlas och förändras. Innebörderna byggs in i sociala system och i samhällsstrukturer. Det är vi som avgör hur vi tolkar de olika innebörder på våra arbetsplatser, i familjer och i det övriga samhället. Betydelsen av manligt och kvinnligt är något som lätt och snabbt sätter sig fast i strukturer och i samhällets system. Eliasson (1995) menar att det är viktigt att vi ser våra teorier som redskap som vi kan utveckla, använda eller förkasta. Teorierna skall inte ses som slutgiltiga sanningar. Risker är då att vi bygger luftslott och missar poängen med forskningsarbetet, det vill säga kunskapssökande om den värld vi lever i och dess egna inneboende möjligheter för förändring.

Därför följer vår fråga om det är så att kvinnors och mäns behandling inom tvångsvården utformas på olika sätt på grund av könen, trots att de har liknande problem. För att kunna se detta bör även begreppet kvinna definieras. Hydén menar att begreppet inte är enkelt att definiera. Hon frågar sig om "kvinna" verkligen existerar i bestämd form singularis. Hydén menar vidare att utan tillgång till en mer pluralistisk och komplex förståelse riskerar forskare att stänga in sig själva i en ständig upprepning av "kvinna" som det passiva, goda offret och "man" som den aktiva, onde angriparen. Denna förenkling riskerar även att drabba den som i sin profession möter kvinnor och män (i Månsson, 2000).

I uppsatsen har vi valt att utgå från behandlarperspektivet, eftersom det är behandlaren uppfattning och förhållningssätt när det gäller könet och dess påverkan på behandlingen som vi vill undersöka.

Syftet med vår studie är inte att nå ett generaliserbart resultat utan lyfta fram viktiga faktorer som kan tänkas mynna ur klientens könstillhörighet och dess påverkan på behandlingen inom LVM-vården. Vår önskan är att upptäcka, förstå och få insikt.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syfte:

Syftet med uppsatsen är att undersöka hur behandlingspersonalen inom missbruksvården använder sig av kön i behandlingsarbetet.

Våra frågeställningar för uppsatsen tar avstamp i behandlingen inom LVM-vård av kvinnliga klienter för att se om denna bedrivs på samma sätt som LVM-vård av manliga klienter.

Frågeställningar:

- Hur bedrivs arbetet på LVM-hem för kvinnliga respektive manliga klienter?
- Är det viktigt att som behandlare ha kunskap och medvetenhet om könets betydelse i missbruksvården?
- Hur anser personalen att klientens kön spelar roll på institutionen?
- Hur ser personalen på sitt eget köns betydelse i förhållande till klientens?
- Hur ser personalen på de eventuella olika behov som kvinnor och män har?

1.3 Metod och urval

1.3.1 Undersökningsmetod

För att kunna uppfylla det syfte vi har med vår uppsats är det viktigt att välja adekvat metod. Metoden som används under uppsatsen bör ses som ett redskap för att kunna nå fram till ny kunskap. Vi har valt en kvalitativ metod. Genom den kvalitativa metoden anser vi oss kunna nå fram till intervjupersonerna tankegångar och åsikter. Vi tror inte att en kvantitativ metod hade varit lika tillfredsställande för att uppnå vårt syfte med uppsatsen. Inom forskningen skiljer man på metodiska angreppssätt där det dels finns den kvalitativa metoden och dels den kvantitativa. Den kvalitativa metoden används oftast vid studier som sker i avgränsade och särskilda miljöer. Orsaken till detta är att ge forskaren en djupare förståelse av processer i denna miljö. Den kvantitativa metoden är mer inrutad och saknar funktionen av att kunna fånga upp intervjupersonernas personliga åsikter och föreställningar (Merrriam, 1994). De kvalitativa metoderna står för ett solidariskt och empatiskt kunskapssökande. Utgångspunkten tas i människornas upplevelser och erfarenheter. Individerna respekteras som subjekt. Hon ses som en helhet och förstås i sitt sociala sammanhang. Den kvalitativa metoden ger en möjlighet att söka kunskap inom både utforskade och redan beforskade områden. En del av den gamla kunskapen kan kanske därmed punkteras (Eliasson, 1995). Valet av den kvalitativa metoden föll sig naturligt då vår önskan var att kunna ställa frågor kring de ämnen som vi anser vara viktiga för vår uppsats. Uppsatsens syfte anser vi kräver intervju och samtal. Detta har vi genom intervjuer kunnat åstadkomma på ett tillfredsställande sätt, bland annat genom intervjupersonernas eftertanke och samtal tillsammans med oss.

Under uppsatsen har åtta intervjuer genomförts och dessa har varit fördelade på fyra enskilda intervjuer på varje LVM-hem, där vi mött både manliga och kvinnliga behandlare. Varje intervju

tog cirka 1 timme. LVM-hemmen där intervjuerna genomförts är Lunden i Lund och Karlsvik i Höör. Typen av intervju som vi valde att använda är en standardiserad ostrukturerad intervjutyp där frågorna hade öppna svarsalternativ. Då vi har tagit avstamp i tvångsvården för kvinnliga klienter och för att se om denna bedrivs på samma sätt som med manliga klienter anser vi det har varit avgörande att intervjuerna varit fokuserad så att vi haft möjligheten att se skillnader och likheter. Intervjuerna har spelats in på band. De har sedan skrivits ut noggrant för att vidare kunna läsas igenom. Det har varit viktigt att vi under analysen haft möjlighet att återgå till det utskrivna för att inte glömma viktiga delar. Materialet har grundligt lästs igenom. Vi har sökt efter likheter och skillnader där vi funnit flertalet av dessa. Likheter och skillnaderna har antecknats där vi kunnat se återkommande teman under intervjuerna. Utifrån våra frågeställningar och de teman som återkom under våra intervjuer med intervjupersonerna har rubriker till analysen formulerats. Vi har sedan med hjälp av vår valda teoretiska utgångspunkt och tidigare forskning.

1.3.2 Urval

Vårt urval har utgått ifrån tanken om att vi vill genomföra den empiriska datainsamlingen på LVM-hem inriktade på enbart missbrukande män respektive kvinnor. Vi tog kontakt med statens institutionsstyrelse som är huvudman för alla LVM-hem i Sverige. Vi ansåg att de hade bästa möjligheten att hjälpa oss att matcha studiens fokus mot LVM-hem i södra regionen av Sverige. Efter information från statens institutionsstyrelse fann vi två institutioner där vi genomförde intervjuerna. Via telefon tog vi kontakt med institutionschefen på respektive LVM-hem. Båda var positiva till att ta emot oss. Som önskemål hade vi att få tala med fyra behandlingsassistenter på varje institution. Vi anser att behandlingsassistenter har bästa möjligheten att besvara de frågor som vi har. Vi sände brev med en kortfattad beskrivning av uppsatsens syfte samt information om intervjuerna. Detta gjordes för att behandlingsassistenterna skulle ha en viss möjlighet att förbereda sig.

1.3.3 Presentation av arbetsplatserna

Ett LVM-hem är tvångsvård för missbrukare där de intagits på institutionen mot sin vilja utifrån att de alltför allvarligt överträtt det normala gränser för sitt drogintag och alkoholintag (Svensson, 1996). En av de intervjuade beskriver LVM-vård enligt följande:

Inom LVM-vård ska man hjälpa dom som allra mest behöver det och allra minst vill ha hjälpen.(K4)

LVM-hemmet Karlsvik finns i Höör och är inriktade på medelsålders och äldre män med alkohol- och läkemedels- eller blandmissbruk. Tidigare har Karlsvik haft en samkönad klientgrupp och många av behandlingsassistenterna på institutionen har erfarenhet av detta arbete. Arbetet på Karlsvik utgörs av utredningsarbete och motivation. Vård som även genomförs är psykologisk bedömning och social kartläggning där fokus främst ligger på missbruksprofilen och resurser samt svårigheter i dagligt liv. I personalgruppen finns som kontaktpersoner personal med socionom-, socialpedagog- eller annan behandlingsassistentutbildning. På Karlsvik arbetar 12 behandlingsassistenter på schema. Könsfördelningen är ungefär 50% kvinnor och 50% män.

Lunden är ett LVM-hem i Lund som består dels av Ungdomshemmet, en avdelning för missbrukande flickor i ådern 16-20 år placerade jml lagen om vård av unga (LVU), dels LVM-hemmet för kvinnor 18-30 år, en avdelning för frivilligt och tvångsplacerade kvinnor jml socialtjänstlagen (SoL) eller LVM. LVM-hemmets målgrupp är kvinnor med narkotika- eller blandmissbruk. Till målgruppen hör även kvinnor med dubbeldiagnos det vill säga kvinnor med missbruk och psykiatriska problem samt gravida missbrukare. På Lunden arbetar elva behandlingsassistenter dagtid varav två är män.

Intervjupersonerna som deltagit i vår uppsats kommer närmare att presenteras i inledningen av analysavsnittet.

1.4 Urvals- och metoddiskussion

I uppsatsen har vi inte valt att utgå från klienten utan istället valt ett behandlarperspektiv eftersom vi anser att behandlarens uppfattning och tankar kring könet påverkar behandlingens utformning och innehåll. Visserligen har klienterna själva en möjlighet att ge information om den uppfattning de har kring deras egen könstillhörighets betydelse för behandlingen. Hade vårt urval hamnat på klienterna hade vi inte kunnat nå fram till det syfte som vår uppsats har. Syftet är att undersöka hur behandlingspersonalen använder sig av kön i behandlingsarbetet. För att uppnå vårt syfte är det av största betydelse att vårt urval inriktar sig på den behandlingspersonal som arbetar med klienterna på tvångsvårdsinstitutionerna. Vi vill belysa personalens medvetenhet kring kön och det sätt varpå kön används i behandlingen. Något som hade kunnat tillföra mer till vår undersökning hade varit observationer där vi kunnat se om behandlingspersonalen använder sig av kön.

Vi har under våra intervjuer med personalen på de två olika institutionerna försökt ha med oss en medvetenhet om att vi som kvinnor bär med oss våra egna uppfattningar om vad kön är. Vi är

präglade av de relationer vi har haft och har runt omkring oss. Vi menar även att det kan vara svårt att vara medveten om vårt kön hade någon betydelse i mötet med intervjupersonerna, samt i de samspel som uppstod under våra möten.

En svårighet vi upplevde som socionomkandidater var att personalen ibland förutsatte att vi hade större kunskap om olika metoder eller lagar. Det kändes också besvärande att någon av de intervjuade påtalade att vi hade olika utbildningar. En svårighet var även den tacksamhet vi kände inför att institutionerna tog emot oss, trots den stora arbetsbelastning de har. Vi kände på grund av detta en svårighet att kunna ställa frågor som upplevdes som besvärliga. Vi kunde även själva känna att vi ibland inte fick de svar vi önskade utan försökte leda in intervjupersonerna på "vårt" spår. Detta diskuterade vi i efterhand och försökte vara vaksamma på att inte lägga orden i munnen på intervjupersonerna. Vi fick även en uppfattning om när vi presenterade syftet med vår uppsats och senare vid intervjufrågorna att ämnet om kön delvis tonades ner då respondenterna visste vad vi försökte komma åt. De intervjupersoner som vi har intervjuat har olika lång yrkeserfarenhet och har arbetat på institutionerna olika länge. I denna urvalsdiskussion är det viktigt att uppmärksamma att personalen på grund av sin olika längd på anställning även har socialiseringsprocesser som ser olika ut. Detta leder till att personalen har olika förmåga till distans i sitt arbete och är olika trygga i sina yrkesroller.

1.5 Resultatens tillförlitlighet

Merriam (1994) skriver att det för kvantitativa och kvalitativa forskningsmetoder finns olika tekniker för insamling av empiri för att slutligen få fram ett resultat. För om hur väl de mäter det forskaren vill mäta. De begrepp man då använder är validitet och reliabilitet. God validitet och reliabilitet är en förutsättning för att resultaten i en studie skall kunna genrealiseras till att gälla även andra som inte innefattas i undersökningen. I en kvantitativ studie hänförs begreppen validitet och reliabilitet främst till datainsamlingen, att man på ett tillförlitligt sätt samlat in rätt sorts data. I en kvalitativ studie berör begreppen både datainsamlingen och den efterföljande analysen av den empiri forskaren insamlat.

Begreppet validitet avser att forskaren mäter det som är relevant i sammanhanget för studien medan reliabilitet avser att jag mäter det jag mäter på ett tillförlitligt sätt. Som forskare bör man alltid eftersträva hög validitet och reliabilitet. Begreppet validitet kan även delas upp i intern och extern validitet. Den interna validiteten handlar om huruvida slutsatser forskaren

dragit i just denna situation är trovärdiga eller ej. Den interna validiteten är situationsbunden (a.a.).

Den externa validiteten syftar istället till att se om slutsatserna forskaren dragit går att generalisera även till andra situationer. En forskare kan omöjligt göra undersökningen på alla berörda individer, forskaren måste göra ett urval. Detta påverkar den externa validiteten. Det gäller som forskare att se till om resultaten är situationsbundna, om intervjupersonerna agerar annorlunda för att de vet om att de deltar i en undersökning eller om resultatet är personbundet eller om man som forskare hade fått samma resultat med andra intervjupersoner (a.a.)?

Validitet och reliabilitet måste värderas på ett delvis annorlunda sätt i en kvalitativ studie jämfört med en kvantitativ. Inom den kvalitativa forskningen kan man inte mäta tillförlitligheten med siffror, såsom inom den kvantitativa. I studier med kvalitativ inriktning handlar det om att kunna beskriva att man har samlat in och bearbetat empirin på ett systematiskt och professionellt sätt (a.a.).

Under uppsatsen inför intervjuerna har vi haft en stor noggrannhet vad gäller intervjufrågorna för att studien skulle få en hög validitet och reliabilitet. Vår utgångspunkt var att formulera frågor som inte var ledande. Under intervjuerna har vi som intervjuare blivit tryggare i våra roller och även insett att en del av intervjufrågorna var tvungna att förändra. Detta har gjorts vilket medför att vi under de första intervjuerna förmodligen hade kunnat få annorlunda svar om vi även ställt intervjufrågorna på samma sätt till dessa intervjupersoner. Studien får därmed en minskad validitet trots att mycket under dessa intervjuer har varit användbart. För att noggrant kunna analysera intervjuerna är alla intervjuerna bandinspelade och utskrivna för att nå en hög tillförlitlighet. För att ytterligare höja reliabiliteten valde vi att använda två bandspelare med god ljudkvalité för att tydligt kunna höra vad intervjupersonerna säger. Faktorer som även ger uppsatsen en hög reliabilitet är vår beskrivning av den förförståelse som vi bär med oss. Förförståelsen som vi alla har kan man aldrig komma ifrån och vi påverkas alltid av den. Att vi är kvinnor och påverkade av de relationer vi har ingått i och ingår i avgör det sätt varpå vi förstår det vi inhämtat under uppsatsen. Den bakgrund, utbildning och erfarenhet vi båda bär med oss påverkar vårt synsätt. För att uppnå en god validitet har vi noggrant funderat över urvalet där vi ansåg det vara avgörande för

tillförlitligheten att det var behandlarna vi intervjuade samt att det med utgångspunkt i uppsatsens syfte var nödvändigt att det var både kvinnliga och manliga.

För att vi ytterligare skulle ha kunnat höja uppsatsens reliabilitet kunde vi även använt oss utav observationer för att därigenom observera det som inte går att uttrycka.

1.6 Fortsatt framställning

I kapitel två presenterar vi den tidigare forskningen där övervägande del kommer att fokusera på kvinnor i missbruksbehandlingen. Som en jämförande del kommer vi även att presentera tidigare forskning när det gäller manliga missbrukare. Kapitlet avslutas med en kort sammanfattning. I kapitel tre presenteras och diskuteras de teoretiska utgångspunkter och centrala begrepp som vi valt för uppsatsen. I detta kapitel återfinns en del där definitioner av begreppen kön, genus, kvinna belyses. Därefter presenteras den teori som vi valt att använda för att kunna analysera insamlad empirisk data. I det fjärde kapitlet finns huvuddelen av vår uppsats. Den insamlade empirin varvas med analys med hjälp av den teoretiska utgångspunkten. I kapitel fem finns en sammanfattning samt avslutande diskussion.

2. Tidigare forskning

2.1 De missbrukande kvinnorna

Margareta Hydén (2002) skriver i Meewisse och Swärds antologi att socialarbetare och klienter möts i en rad olika könskonstellationer inom det sociala arbetets ram. Kvinnor möter kvinnor, kvinnor möter män, män möter kvinnor och män möter män. Hydén menar vidare att det inte varit självklart att ägna sig åt forskning eller praktiskt socialt arbete vare sig med utgångspunkt från innebörden av kön i sådana möten eller med utgångspunkt från hur kvinnors och mäns sociala verklighet är skapad. Idealet har snarare varit att anlägga ett könsneutralt perspektiv. Kön är något som alltid är närvarande och som därför behöver lyftas fram och problematiseras. Det viktiga i det som Hydén talar om är att man inte kan undkomma kön och att kön alltid blir synligt i mänskliga relationer. Vidare anser vi att det är viktigt att ha en medvetenhet om könets betydelse, oavsett när det gäller möten med klienter eller klienternas möten med behandlare och socialarbetare.

Socialstyrelsen gjorde 2003 en enkätundersökning i nio kommuner och tre landsting där syftet var att se om kvinnor och män får narkomanvård på lika villkor. Rapporten visar att det, inom missbruksvården, finns skillnader i personalens syn på manliga respektive kvinnliga missbrukare. Schablonmässiga eller generaliserade bedömningar av deras förutsättningar att tillgodogöra sig behandlingsinsatser kan vara orsak till att män och kvinnor inte får adekvat vård. Generellt finns

det stöd för ståndpunkten att kvinnliga och manliga missbrukares situationer i några avseenden skiljer sig åt. Detta måste alltid beaktas. Kvinnliga missbrukare visar i flera undersökningar att de överlag har allvarigare problem än manliga missbrukare när de omhändertas jml LVM. En stor del av de tvångsomhändertagna kvinnorna har personlighetsstörningar. Många har också försökt ta sina liv. Anledningen till att kvinnor oftare har allvarigare problem när de omhändertas, ansåg behandlarna vara, att kvinnorna i förhållande till männen oftare såg fler hinder till att själva söka hjälp. De lever i en mer utsatt situation och har oftare blivit utsatta för sexuella övergrepp. Personalgruppen i denna studie ansåg att missbrukande kvinnor är mer utslagna, skäms mer för sitt missbruk, har andra behov än män och har ett mer dolt missbruk. Personalgruppen ansåg att detta färgade behandlingen av kvinnorna (Socialstyrelsen, 2004:7).

Trulsson (1998) skriver att missbrukande kvinnor i högre utsträckning stigmatiseras än till exempel missbrukande män. Författaren anser att det är viktigt att man tar hänsyn inte enbart till kvinnornas inre värld utan även till kvinnornas omgivning. Kvinnors problem och behov bör alltså ses i relation till den ekonomiska, sociala, lagliga och politiska situation som de lever i. Trulsson menar att pojkar uppfostras till att bli självständiga och bevaka sina egna intressen. Flickor uppfostras till att relatera till andra och får sitt värde genom att bry sig om andra och sätta andras behovstillfredsställelse framför sin egen. Författaren anser vidare att då kvinnan sätter andras behov före sina egna får hon slutligen svårt att se sina egna behov. Kvinnan känner rädsla att mista sina nära om hon slutar se andras behov före sina egna och vågar därigenom inte öppet visa sin vrede över situationen. Kvinnan tar därför ofta till dolda strategier istället för att öppet visa sin upprördhet, eftersom detta inte riskerar att skada hennes relationer till omgivningen. Trulsson menar att kvinnors vrede väcker motstånd och anses opassande.

Laanemets (2002) har skrivit en avhandling som handlar om kvinnor i missbruksbehandling. Studien omfattar intervjuer med behandlingspersonal och klienter vid fyra olika vård- och behandlingsprogram. Laanemets visar i sin avhandling att kvinnors behandling och behov skiljer sig från mäns. Författaren visar att kvinnors problem är svårare, att kvinnor ofta har sämre självkänsla och problem med bilden av sig själva som kvinnor. Kvinnan och hennes vårdbehov hanteras och bedöms utifrån att hon är kvinna. Det finns särskilda kvinnometoder eller program inom de flesta vårdmodeller. En kvinnlig missbrukare antas ha vissa könstypiska beteenden och egenskaper vilket påvisas i de olika behandlingsprogrammets innehåll och aktivitetsprogram. Den kvinnliga missbrukaren är inte enbart kategoriserad och definierad som missbrukare utan en missbrukare där könet tycks ha inverkan och betydelse. Kvinnan tvingas att reflektera och gestalta samt förhålla sig till frågor om kvinnlighet och kön. Författaren menar dock att det inte enbart är

de kvinnliga klienterna som pressas att skapa femininitet utan detta gäller även behandlingspersonalen. Det krävs kunskap och insiktsfullhet för att kunna utforma en kvalificerad behandling för den missbrukande kvinnan.

Likväl som Laanemets menar Segraeus att det är kvinnliga missbrukare som far mest illa i vården. De traditionella behandlingshemmen är skapade för män av män. Författaren skriver att missbrukande kvinnor beskrivs som dubbelt förtryckta då de lever i ett patriarkalt system där mannen är norm. Vidare menar författaren att kvinnor förtrycks som missbrukare därför att den manliga normen ger ett större utrymme för män än för kvinnor att bruka alkohol. Kvinnor förtrycks av män just därför att de är kvinnor. De särskilda problem den missbrukande kvinnan anses ha är att hon inte är "kvinna". Synen på kvinnan som mor och hustru, som den som tar ansvar för sina närmaste och som värnar om relationer står i klar kontrast till föreställningar om kvinnor med missbruksproblem. Detta skapar misstänksamhet, ilska och underkastelse samt att det undergräver hennes självkänsla (i Hydén, 2002).

Laanemets (2002) visar i sin avhandling att behandlarna har en ganska likartad bild av missbrukande kvinnor. Behandlarna menar att missbrukande kvinnor generellt var mer destruktiva och gränslösa och mådde psykiskt sämre i sitt missbruk än män. Vidare menade de att kvinnorna oftare varit utsatta för olika former av kränkningar, misshandel och sexuella övergrepp. Detta gällde såväl under deras uppväxt som under deras vuxna liv. Behandlarna framhöll att kvinnorna hade en dålig kroppsuppfattning och dålig självkänsla samt nedvärderade sig själva. De glömde sig själv och satte andras behov framför sina egna. De menar även att relationer till andra kvinnor innehöll konkurrens, misstänksamhet och avund samt att det fanns en avsaknad av väninnor. Något som framkom i Laanemets intervjuer med behandlarna var att kvinnor ansågs behöva mer samtal med betoning på relationer främst till barn och män. De placerade inte kvinnorna i en samhällelig kontext och tolkade nästan aldrig deras handlande och beteende i strukturella termer. När de beskrev kvinnorna gjordes detta vanligtvis i relation till missbrukande män och praktiskt taget aldrig till kvinnor i allmänhet. Istället tolkade behandlarna de mesta i psykologiska och individuella termer. Allt som hände kvinnan förklarades tillbaka till henne själv. Det var hennes självkänsla och identitet som behövde stärkas.

Mattsson (2002) tar upp den diskussion och forskning inom socialt arbete som problematiseras och handlar om köns-/genusaspekter i arbetet. Denna diskussion tycks ha lagt grunden för ännu en diskussion som handlar om personalens köns betydelse i förhållande till klienten. Inom missbruksvården argumenterar man för renodlade kvinnoinstitutioner med enbart kvinnor i

personalen och klientelet. Mattsson lyfter även fram Holmberg som menar att de rena kvinnoinstitutionerna ofta framhäver vikten av att kunna ge flera olika bilder av hur en kvinna kan vara eller att männen väljs bort för att kvinnorna behöver tid för sig själva. De könsblandade institutionerna understryker ofta en normaliseringsprocess och viljan att återspegla samhällets könsblandning. Männens fysiska styrka betonas som en resurs och man utgår från en bild där kvinnor och män kompletterar varandra (i Mattsson, 2002).

Sandström har gjort en enkätundersökning om de förväntningar och föreställningar på kvinnor och män som personalen på tre behandlingshem för ungdomar har. Undersökningen visade att män och kvinnor förväntas komplettera varandra i arbetet på institutionerna. Blandningen av kvinnor och män anses skapa ett bättre arbetsklimat. Personalen skall ge en alternativbild till de kvinnor och män som ungdomarna har tidigare erfarenheter av. I Sandströms studie förutsätts kvinnor representera kvinnor och män andra män i förhållande till klienten. Det finns dock en del forskare som problematiserar denna bild och menar att när kvinnor knyts till kvinnor och män till män som förebilder skapas och görs kön och genus. Sandström menar att kön på låsta institutioner tenderar att bli förenklat och stereotypiserat. Hon argumenterar för att personalen skall ha en extra aktsamhet i sitt agerande så att individen träder fram snarare än det stereotypiserade könet. Annars blir risken i det sociala arbetet att öka segregeringen och hierarkin mellan könen (i Mattsson, 2002).

Till grund för rapporten som Jessica Palm (2003) har gjort *"Kvinnor och män i svensk missbruksbehandling: en studie av klienter och behandlingsenheter i Stockholms län"* är syftet att studera den svenska vården för alkohol- och drogproblem. Rapporten har fokus på behandling i landstingets och socialtjänstens regi. Ett led i detta projekt var att studera vilka föreställningar personalen hade gällande skillnader i mäns och kvinnors vårdbehov. I en enkätundersökning framkom det att en stor majoritet av personalen ansåg att män och kvinnor skiljde sig åt vad gäller deras behov av vård. Det gällde i något större utsträckning kvinnor i personalen än män. Kvinnorna ansåg i större utsträckning att kvinnliga och manliga klienter bör behandlas åskilda. Kvinnorna ansåg i mindre utsträckning i förhållande till männen att klienterna kunde lära sig saker av varandra om de behandlades tillsammans. Noterbart var att kvinnor i personalen upplevde större skillnader mellan kvinnor och män än vad män i personalen gjorde. Enligt forskningsrapporten som Jessica Storbjörk (2003) gjort ansåg männen i högre utsträckning än kvinnorna att det inte fanns någon större skillnad mellan könen. Den kvinnliga personalen tyckte oftare att det var jobbigare och intressantare samt ställde högre krav på kompetens att arbeta med kvinnliga klienter.

Tina Mattsson (2004) har i sin ännu opublicerade avhandling, som vi har fått lov att ta del av, gjort en studie där syftet är att undersöka hur behandlingspersonalen på två institutioner som bedriver missbruksbehandling gör kön. Mattsson har valt att fokusera på görandet av kön som avhandlingens centrala fråga. En fråga hon ställer sig är: *"Hur skall kön förändras och behandlas i en institutionsvård som skall anpassa människor till samhället?"* (Mattsson, 2004, s. 7). Författaren har försökt få svar på hur behandlingspersonalen ser på betydelsen av kön på institutioner med hjälp av intervjuer. För Mattsson har det varit viktigt att få behandlingspersonalen att förklara vad kvinnor och män representerar i behandlingsarbete samt deras betydelse i mötet med de kvinnor och män som deltar i behandlingar. Mattsson har studerat hur män och kvinnor används och praktiseras i behandlingsarbete. Detta har hon gjort med hjälp av observationer på två institutioner. Författaren poängterar att missbruksforskning som arbetat med genusperspektivet oftast riktat in sig på kvinnor och kvinnors missbruk. Avhandlingen visar att den Tvångsvårdsinstitutionen där Mattsson gjort sin studie gör personalen kvinnor och män betydelsefulla i behandlingsarbetet. Detta görs genom att beskriva hur de har olika relationer till kvinnor som vårdas på institutionen samt hur de arbetar på olika vis. Män och kvinnor är ett viktigt inslag i det "normala" där personalen menar skall visa det som de kallar för det "normala". Den primära idén som Tvångsvårdsinstitutionen har är att personalen skall företräda samhället som finns utanför. Tanken i detta blir till det faktum att samhället består av kvinnor och män. Genom behandlingspersonalens beskrivningar av kvinnorna som annorlunda kan de i förhållande till vad kvinnorna behöver motivera behandlingens innehåll.

2.2 De missbrukande männen

Andersson och Hilde skriver i Hildes bok (1996) att vägen in i missbruket kan beskrivas som en manlig intieringscermoni. I deras studie används som utgångspunkt för analysen Genneps beskrivning av den manliga passageriten. Genneps indelar riten i tre olika faser; separation, övergång och inlämning. Han menar att i separationsfasen dör pojken i sin sociala egenskap av att vara pojke. Han förs till männens värld bort från kvinnorna och från hemmet. Övergångsfasen utmärks av särskilda riter som kännetecknas av olika typer av fysiska och psykiska mandomsprov. Slutligen representerar inlämningsfasen den del av övergången där pojken officiellt ses som man av de andra männen i gruppen (i Hilde, 1996).

När män berättar om sitt missbruk framgår det att arbetet och livet utanför hemmet väger tungt. Svensson beskriver att männen i missbrukarvärlden strävar efter att uppnå framgångar i

missbrukarkarriären samt skicklighet i att sköta sina affärer. Författaren anser att ”de narkomana världarna” domineras av männen. Det är männen som styr eftersom de skaffar det mesta av pengarna och kontrollerar narkotikan. Langarna som har höga inkomster har högst status. Langaren är en driftig man, en attraktiv man för kvinnan och en värdefull kontakt för andra män. Ålder och utseende är underordnat makt och ekonomiskt framgång (Svensson, 1996). Enligt tidigare forskning som Holmberg tar upp, gällande manliga missbrukare, omtalas dessa enbart som yrkesmän, det vill säga bedragare, tjuvar och knarklangare. De manliga missbrukarna skulle även kunna definieras utifrån deras sexuella och könsmässiga beteende så som kvinnomisshandlare, våldtäktsmän, hallickar och indirekta könsköpare. Denna senare bild av den manliga missbrukaren skulle antagligen minska den ibland framträdande romantiska bilden som ibland ges av män i missbruksvärlden och som i förlängningen påverkar det faktiska behandlingsarbetet. Forskningen upprätthåller dock på detta sätt den samhällseliga myten om den yrkesarbetande mannen och den sexualiserade kvinnan. Förövaren tillåts komma i skymundan medan fokus läggs på offret (Holmberg, 2000).

Sandström anser att en av myterna som finns i vårt samhälle är att kvinnan skall vara en god förälder. Varje kvinna innehar och behärskar de verktyg som är nödvändiga för att genomföra föräldraskapet. Mannen förutsätts inte på samma sätt inneha dessa verktyg och inte heller förmågan att hantera dem. När en förälder är ifrågasatt är denna förälder nästan alltid en kvinna, mannen räknas inte på samma sätt som förälder (Sandström, 1997).

2.3 Avslutande tidigare forskning

Den forskning som berör missbrukande kvinnors och mäns berättelser om sina liv belyser hur samhällets idealbild skapar krav och hur dessa förstärks när det gäller missbrukarna. Det gäller att lägga förstoringsglas över könsrollerna i samhället. Likheterna mellan kvinnor och män i allmänhet och de missbrukande kvinnorna och männen blir tydliga. Påtagligheten gällande skillnader blir tydlig, präglade av traditionella samhällsideal mellan kvinnor och män som missbrukar. Dessa ideal är både kvinnorna och männen medvetna om och de brottas med att leva upp till dem (Trulsson, 1998).

Bjerrum-Nielsen och Rudberg lyfter fram tydliga likheter beträffande kvinnors och mäns missbruk. Sociala utslagningsfaktorer som bostadslöshet, arbetslöshet och social isolering slår mot båda könen. Rädslan för drogfri sexualitet är gemensamt för båda könen. En annan likhet mellan kvinnor och män är de existentiella faktorer som påverkar vägen ut ur missbruket. Dessa samverkar med negativa sociala konsekvenser av missbruket (i Trulsson, 1998). Kristiansen

menar att det är betydelsefullt för att avbryta narkotikamissbruket att både kvinnor och män upplevt bottenlägen. Ett tidigt missbruk kan ha stört den sexuella utvecklingsprocessen mot känslomässig närhet och ömsesidigt utbytande av sexualiteten. Tänkbar orsak kan vara socialisationens olika utgångslägen för män och kvinnor (i Trulsson, 2002).

I Holmbergs studie (2000) diskuterar hon att när manliga och kvinnliga klienter jämförs framstår deras olika behov av att tala om sina erfarenheter olika stort. Den vikt man lägger vid samtalet och dess innehåll skiljer sig åt beroende av om klienten är man eller kvinna. Enligt författaren kan två olikheter ses. Kvinnor antas må bättre om de ägnar sig åt att diskutera sitt förflutna medan männens rehabilitering byggs på att man planerar deras kommande liv bortom missbruket. Personalen på LVM-hem i Holmbergs studie menar att det finns tydliga skillnader mellan hur manliga och kvinnliga klienter interagerar och samtalar. Kvinnorna beskrivs som att de förtalar varandra, smider ränker, interagerar samt manipulerar. De som arbetar med männen säger att männen är lättare att arbeta med. Män kan prata om ingenting, de samtalar till exempel mer lättstamt om sport. Det är mer knepigheter med kvinnor. Det är inte rakt och entydigt som med män. Ljudnivån och ångesten är högre bland kvinnorna, det tisslas och tasslas alltid. En manlig behandlare i Holmbergs studie uttrycker: *”På mansinstitutionen handlar det mer om att bygga upp i fysisk mening istället för att ta sig in och riva ner försvar (som på kvinnoinstitutionen). Det är svårare att prata för män.”* (Holmberg, 2000, s. 40).

3. Teoretisk utgångspunkt och centrala begrepp

För att vi skall kunna förstå hur man på LVM-hemmen Lunden och Karlsvik använder sig av kön i arbetet har vi använt oss av Elvin-Nowaks och Thomssons (2003) teori om görandet av kön. Inledningsvis skall vi föra en diskussion om begreppen kön och genus.

3.1 Användning av begreppen kön och genus

Det finns olika teorier om vad kön är. Gayle Rubin den amerikanske antropologen presenterade begreppsparet kön och genus. Rubin menar att genus är en form av socialt skapad uppdelning av människor i två skilda kategorier. Dessa kategorier grundar sig på de reproduktiva och sexuella relationerna. Definitioner av genus och kön har kritiserats, kommenterats och utvecklats. Trots de delade meningar har begreppen kunnat synliggöra en skillnad mellan det sociala och kulturella genuset och det biologiskt kroppsliga könet (i Mattsson, 2002). För att förenkla begreppen kan vi säga att båda utgår från kroppen. Genus och kön blir två olika beskrivningar av kroppen och två olika tolkningssätt av den. Begreppet kön beskriver den faktiska och fysiska kroppen, medan genus beskriver vårt förhållande och vår tolkning av den. Vi tillskriver traditionellt det som vi gör

till kroppen, biologisk man och biologisk kvinna, genom genusaspekterna manligt och kvinnligt som är knutna till våra sociala och kulturella sammanhang (Mattsson, 2002).

Hirdman menar att genus inte enbart handlar om att kategorisera och tolka människor och dess biologiska skillnader. Det Hirdman kallar för genussystemet är ett system som ordnar kvinnor och män och som omfattar institutioner, praktiker och föreställningar. Genusföreställningarna är en del av samhället och genomsyrar detta. Författaren menar att genussystemet skapar och återskapar hierarkier mellan könen, det vill säga Hirdman kopplar genus till makt (i Mattsson, 2002). Laanemets (2000) visar att en stor skillnad mellan Rubin och Hirdman är att Hirdmans genussystem kopplas till makt, att män är överordnade kvinnor, medan Rubin inte har detta fokus. Hirdman uppmärksammar inte skillnaden mellan kön och genus, medan Rubin gör en skillnad mellan det kroppsliga biologiska könet och det sociala och kulturella genuset. Författaren menar att ett problem med att enbart använda genusbegreppet är att det inte tar hänsyn till de olikheter som finns mellan människor av samma kön, utan används som ett paket-begrepp där vissa förhållanden och egenskaper automatiskt tillskrivs ett genus, man eller kvinna.

Laanemets (2002) utgår i sin avhandling främst ifrån filosofen Simone de Beauvoirs begrepp om vad kön är. Laanemets menar att kön är en produkt av de rådande samhällsvillkoren. Hon anser även att hon ser kvinnlighet som ett resultat av en samhällelig och kulturell kategoriseringsprocess. Det finns inte något som en gång för alla är en kvinna eller man. Simone de Beauvoir skriver i sin bok *Det andra könet* "Man föds inte till en kvinna, man blir det" (Beauvoir, 1976, s. 162). Laanemets (2002) diskuterar även sättet att förstå hur kvinnlighet skapas. Hon menar att denna tillkomst sker i materiella och konkreta situationer. Hon anser att det är något som vi människor varken kan tänka oss fram till eller fritt bestämma över. De olika möjligheterna uppkommer ur de villkor vi lever under. Villkoren vi lever under sätter ramarna för de olika möjligheter vi har. Inom dessa ramar kan vi sedan välja det ena eller det andra. Hon diskuterar att kön inom samhällsvetenskapen inte längre betraktas som en absolut kategori med ett bestämt innehåll, där individerna tillhörande ett särskilt kön förutsätts ha vissa beteenden och egenskaper. Dessa ses istället som uppkomna i ett system av relationer innehållande olika dominans och maktförhållanden. Fokus hamnar därför inte på könet i sig utan på processen fram till det som blir manligt eller kvinnligt.

Ett annat sätt att se på kön är Månssons (2002) synsätt där han menar att kön skapas i relationer vilket betyder att manlighet inte ändras utan att kvinnlighet också ändras. Detta anses vara den

idémässiga grunden i de nya könsteorierna. Frågan författaren ställer sig är, vilken genomslagskraft detta synsätt har i det sociala arbetets utbildning och praktik.

Connell (1995) tillhör en av de nyare teoretikerna inom könsteorin. Författaren menar att kön uppkommer i ett system av relationer. Han menar att man skall inrikta sig på de relationer och processer genom vilka kvinnor och män lever sina könsspecifika och könspräglade liv, istället för att ange kvinnlighet eller manlighet som ett objekt. Relationerna mellan könen förändras och skapas över tid samt formas i samspelet, både i de vardagliga relationerna mellan kvinnor och män samt i det samhälleliga strukturerna.

Månsson lyfter även upp Connells teori om förståelsen av kön som en social praktik genom vilken könsliga relationer förändras över tid. Detta i samspel med samhälleliga förhållanden på olika nivåer och med vardagliga relationer mellan kvinnor och män. Detta innebär även att de uppfattningar om kön med mannen som regel, är en social produkt. Den är med andra ord ingen okomplicerad återspeglning av de biologiska eller naturgivna förutsättningar som finns i vår kroppsliga uppbyggnad eller våra kroppsliga funktioner. Istället för att hela tiden studera vad som är kvinnligt och manligt uppmanar synsättet till att noggrannare studera och fundera över kvinnors och mäns beteende i de relationer i vilka de ingår i vardagslivet. Connell menar att det är först då som vi kan förstå att kön inte är någonting i sig självt utan att förankra detta i materiella, sociala och kulturella omständigheter runt omkring. Det sätt varpå kvinnor och män interagerar är resultat av samhällets könsorganisation (i Månsson , 2000).

3.2 Elvin-Nowak och Thomsson

En mer feministisk könsteori som är nära sammankopplad till Connell är Elvin-Nowak och Thomssons (2003) teori om att kön är något som görs. Skillnaden mellan Connell och Elvin-Nowak och Thomsson är att de sistnämnda utgår ifrån ett feministiskt perspektiv. Elvin-Nowak och Thomsson (2003) inleder sin bok *Att göra kön* genom att förklara deras specifika angreppssätt. Deras sätt att se på ordet kön är huvudsakligen inte ett substantiv utan snarare en verbform. Ordet kön hänger ihop med att göra. På svenska finns kön endast som substantiv, något som är inuti kroppen eller sitter på kroppen. Författarna talar om att vi saknar engelskans adjektivform "genderized" för att beskriva en situation, position eller relation. Vi saknar även den på engelska uttryckta verbform som "doing gender", att göra kön. Kön finns överallt, runt oss, mellan oss och inom oss. Att analysera kön utifrån ett verb perspektiv är att fokusera mot människors aktiva handlingar som vi alla är inbegripna i, i alla relationer och i alla situationer, hela tiden. Vi bär alla med oss de betydelser vi tillskriver manligt och kvinnligt, vare sig vi vill det

eller ej. Historiens, kulturens och det sociala sammanhangets könsglasögon bär vi alla med oss. De går inte att ta av men de går att få syn på (a.a s.11-12).

3.2.1 Att göra kön

Elvin-Nowak och Thomsson (2003) menar att kön är inget man bara är eller har, kön är något vi alla gör, väldigt aktivt fast inte alltid fullt medvetet. Författarna använder ordet kön hela tiden trots att de talar om kulturella och sociala uttryck för kön. Vi är alla med och gör kön i de sammanhang där vi lever. I det fallet blir det lättare att också förstå det vi gör i våra vardagliga liv. Skillnader mellan kvinnor och män kan förstås av var och en genom att det inte enbart uppstår i ett vakuum, utan i olika sociala situationer. Mäns och kvinnors livsomständigheter kan aldrig förklaras fullt ut av olikheter i hormoner och gener, men inte heller av inläring och uppfostran i traditionell bemärkelse. Om kvinnor och män gör samma sak går det även att förstå att detta tolkas och ges olika innebörder. Författarna hävdar även att kön är något vi gör genom att vi i hela vårt liv ingår i olika slags förhandlingar, det vill säga i alla möten och relationer vi har med andra människor, till exempel på våra arbetsplatser. Ingen kan lämna sitt kön hemma (a.a. s.16-17).

3.2.2 Kvinnligt och manligt

Elvin-Nowak och Thomsson (2003) menar att de flesta könsteoretiker påstår att ingen människa föds manlig eller kvinnlig. Människor föds med en kropp med vissa yttre karaktärsdrag som gör att dess omgivning tolkar att det är en flicka eller pojke som fötts. Elvin-Nowak och Thomsson hävdar att de kopplingar till hur man gör kön, har att gör med var man lever, hur gammal man är, vad ens vänner och bekanta tänker och tycker. Det har även kopplingar till etnicitet, klass, tid, kultur, sexualitet och fortplantning. Manligt och kvinnligt är kategorier som är skapade produkter eller abstraktioner, det vill säga det finns inget som är manligt eller kvinnligt från början. Det manliga och det kvinnliga uppstår i relationer mellan människor. Vad är manligt och kvinnligt? Män är manliga och kvinnor är kvinnliga, men vem kan säga vad ett manligt och kvinnligt beteende är utan att ställa dom i motsats till varandra. Initialläget för uppdelningen är att kvinnor inte är som män och att män inte är som kvinnor. Kring kvinnor och män finns det en uppsjö av myter. Kvinnor antas vara omhändertagande, snälla och mer intresserade av fred och natur. Män anses vara mer intresserade av sex än kvinnor, samt anses ha svårt för att göra två saker samtidigt. Kvinnor antas ha många likheter med andra kvinnor och män anses ha likheter med andra män. Detta oavsett bakgrund, etnicitet, klass, personliga erfarenheter eller andra faktorer för hurdana vi är. Var och en av oss formar våra egna liv efter de normsystem som hon eller han känner till (a.a s. 22-23, 29-30, 32).

3.2.3 Kvinnans underordning och mäns överordning

Elvin-Nowak och Thomsson (2003) menar att samhällssystemet utgörs av många olika strukturer. Dessa kan motverka varandra i en ojämn eller jämn kamp. Den uppbyggnad som delar upp män och kvinnor som två olika sorter går tvärsen mot de önskemål om att kön inte ska ge några riktlinjer om hur livet ska levas. Det kan vara svårt att se både kvinnor och män som olika, samt att hävda att manliga och kvinnliga områden ska vara uppdelade. Könsmaktsystemet kan göra det svårt att se sin egen roll i detta system där män överordnas kvinnor. Underordning och överordning ska inte märkas och ska ske i tysthet. Däri ligger den största svårigheten i systemets krav. Män överordnar sig medan kvinnor underordnar sig i tystnad och belönas samtidigt för detta. Kvinnor ses ofta som utsatta och som offer och måste därför skyddas. De tystas och låses in. Könsmaktsystemet bygger på dessa strukturer. Det kostar att som kvinna eller man göra andra val eller handla annorlunda. Strukturerna verkar inte för jämställdhet utan för en tyst överordning och underordning. Det är tydligt om man funderar över strukturerna att dessa fungerar som någon eller någongras redskap för att få igenom sina krav. För att göra livet begripligt finns det särskiljande strukturer. Elvin-Nowak och Thomsson anser för att kunna göra sig förstådd och för att kunna ingå i relationer med andra är även den mest individualistiska person beroende av denna form av gemensamt mönster. Risken är att man annars anses vara onormal samt hamnar utanför (a.a. s. 43, 45).

3.2.4 Könsmaktsystemets tvåprinciper

Elvin-Nowak och Thomsson (2003) menar att könsmaktsystemet fungerar efter två grunder; isärhållandet och den manliga normen. Den första principen, isärhållandet, förklaras som för att hålla isär de normala och de sjuka/onormala i samhället har man använt en länge välbeprövad maktstrategi. Det vill säga just isärhållandet eller särskiljandet. De onormala hålls ifrån det normala genom att till exempel bygga mentalsjukhus. För att hålla kvinnor och män isär skapas särskilda yrken och platser för dessa två grupper. I arbetslivet har kvinnor sina uppgifter och männen sina. Kvinnor och män avbildas på olika sätt. De som har makt i samhället fattar besluten om att det ska satsas pengar på mer kunskap om hur olika män och kvinnor är (a.a. s.46).

Författarna skriver att det som anses vara manligt anses även vara mer normalt och eftersträvas därmed mer. Detta är könsmaktsystemets andra grund, den manliga normen. Det normala är så att säga fastställt i termer som stämmer väl överens med hur män är eller åtminstone uppfattas. Det är alltså som om männen skulle vara sådana som vi människor bör vara. Det är inte märkligt att kvinnor inte väljs till styrelseledamöter eftersom männen tycks vara något bättre än kvinnorna. Könsmaktsystemet lyssnar inte på enskilda tankar eller enskildas kommentarer. Syftet är att

bevara ett samhälle som trots allt fungerar ganska bra. Ett samhällssystem som fungerar kollektivt och övergripande. Kvinnorna får anpassa sig till att förstå att dom är ungefär likadana som männen, bara lite mindre fullkomliga och lite sämre. Kvinnorna kan höja sitt värde och bli mer fullkomliga som manliga avbilder genom att till exempel välja att läsa tekniska utbildningar eller intressera sig för "manliga" saker. Det finns dock svårigheter med att bli lika "normala" som männen. Risken är att som kvinna bli framställd som manhaftig, häxa, okvinnlig om man lyckas komma för nära den normala bilden. Det är inte många kvinnor som vill få den stämpeln på sig. Kvinnor ska ta för sig, kräva sin plats, kvinnor ska vara lika männen men dom måste akta sig för att försöka bli för manliga i omvärldens ögon. Kvinnorna ska likna männen men inte för mycket. Könsmaktsystemet säger att männen är normen. Det samma gäller för männen. De får inte bli för lika kvinnorna de ska vara män (a.a. s. 49-51).

3.2.5 Att arbeta analytiskt med Elvin-Nowak och Thomsson

Liksom Elvin-Nowak och Thomsson (2003) anser vi att kön finns överallt. För att kunna analysera kön måste vi se till de handlingar, de relationer och de situationer vi befinner oss i. Behandlingspersonalen som arbetar med klienter befinner sig ständigt i olika relationer med klienter och sina kollegor. Författarna menar att kön görs i mötet med andra. Vi kan aldrig vara opåverkade av det kön som vi har eller i våra möten med varandra (a.a. s. 11).

Det sätt varpå vi vill använda Elvin-Nowak och Thomsson är att synliggöra kön och könets betydelse i behandlingsarbetet på institutionerna, i olika relationer, handlingar och situationer. Vi vill även uppnå en ökad medvetenhet om att könet har betydelse. Vi anser även att den syn man har på sitt kön, kvinnligt eller manligt, förändras i de relationer man har. Det intressanta är att analysera hur behandlingspersonalen på institutionerna ser på och använder kön, sitt eget och klientens. Vi kommer använda Elvin-Nowak och Thomssons teori för att visa att kön görs i mötet med andra. Vi kan aldrig ta av oss det. Enligt teorin är kön den mest grundläggande kategorin för att vi skall förstå såväl oss själva som andra. Enligt denna teori kan vi inte relatera till en människa som vi inte kan könsbestämma. Vi är våra kön på ett mer grundläggande sätt än vi exempelvis är socionom, svägerska eller skåning. Man grupperar utifrån olikheter och man söker olikheter som man kan enas existerar bland annat kön, ålder, utbildning (a.a. s. 68, 104).

Elvin-Nowak och Thomsson (2003) diskuterar även begreppet makt. Vi kommer inte i analysen närmare se på de maktförhållanden som uppstår i behandlar- och klientrelationen. Vi menar dock att makt är oundvikligt då man ser till kön. Författarna skriver att för att man bättre skall förstå makten så är det viktigt att studera de regler som definierar vad som kan göras och sägas, vad som

betänkas som normalt och onormalt. Dessa regler är givna vid varje tidpunkt. Via språk, handlingar och överenskommelser utvecklas makten och får fäste i vårt samhälle. Innebörden utav detta blir att makten utövas genom att vi, behandlingsassistenterna, definierar vad som är det vanliga, det normala, det förväntade (a.a. s. 57).

4. Analys

I detta kapitel kommer vår analys att presenteras. Vi kommer här att visa hur personalen på institutionerna använder sig av kön i LVM-vården, sitt eget och klientens, samt de eventuella skillnader som finns i vården. Vi kommer först att presentera de intervjupersoner som deltagit i uppsatsen. Vi har gjort etiska överväganden i samband med presentationen av intervjupersonerna på institutionerna. Vi har valt att presentera dem med sitt kön, sin utbildning samt arbetsplats.

Karlsvik

Man (M1), utbildad socionom.

Kvinna (K1), utbildad behandlingsassistent.

Man (M2), utbildad socialpedagog.

Kvinna (K2), fil kand. beteendevetenskap.

Lunden

Man (M3), utbildad socionom.

Kvinna (K3), utbildad socionom.

Man (M4), han är utbildad teologi licintiat (TL) och fil kand. i psykologi.

Kvinna (K4), utbildad socionom.

Som en inledande del i analysen vill vi lyfta fram att bilden av den missbrukande kvinnan och den missbrukande mannen framstår på olika sätt. Personalen tillskriver inte klientens kön någon större betydelse utan hävdar att alla är olika individer oavsett könstillhörighet. Det framgår att personalen omedvetet har olika föreställningar om kön, det vill säga vilka behov män och kvinnor har eller hur män och kvinnor uppträder.

...ibland tror jag inte det hade gjort någon skillnad om vi hade haft kvinnliga eller manliga klienter men upplägget av verksamheten är ju färgat av att vi bara har kvinnor...(M1).

...hade det bara varit män här hade det säkert varit ett annat stuk, det är jag helt övertygad om. (K4).

På Lunden beskriver en av de kvinnliga behandlarna att hon inte medvetet använder sig av sitt kön i arbetet med kvinnorna. Hon menar att mycket är självklart för henne och hon tänker inte på att hon gör på ett visst sätt i sitt arbete.

Analysen av att personalen inte tillskriver klientens kön någon betydelse kommer lyftas fram senare i detta avsnitt. Vi kommer att börja med att visa personalens syn på den missbrukande kvinna och den missbrukande mannen.

4.1 Bilden av den missbrukande kvinnan

Enligt personal på kvinnoinstitutionen förutsätts den missbrukande kvinnan ha andra problem och behov än den missbrukande mannen. De missbrukande kvinnorna beskrivs kollektivt och antas ha samma levnadssätt.

...dom flesta har ju pojkvän men dom är ju också ofta missbrukare och sitter i fängelse eller ute i ett pågående missbruk...(K4).

Många av de kvinnliga klienterna tillskrivs en otrygg och destruktiv bakgrund. Kvinnorna anses ha varit illa utsatta på olika sätt bland annat genom misshandel, prostitution och sexuella övergrepp. Vidare menar personalen på kvinnoinstitutionen att kvinnorna är kränkta och förnedrade och många är deprimerade och har personlighetsstörningar. Kvinnan med sina särskilda behov sköts bäst om på kvinnoinstitutioner. En kvinnlig anställd på kvinnoinstitutionen beskriver hur kvinnor mår och vad de behöver i sin vård:

...man har ätit dåligt en längre tid, man har misskött sin fysiska och psykiska hälsa, både kroppen och själen är ju så fruktansvärt uttorkat. Man får ju börja om från början nästan i behovsskalan, att de får mat, värme, trygghet, beröring är jätte viktigt. De här kvinnorna värjer sig mot beröring med allt vad dom kan men skriker efter det i andra änden. Beröring är alltså jätte viktigt (K4).

De kvinnliga klienterna antas också behöva möjligheter att bygga upp sitt självförtroende och sin självrespekt. Kvinnorna behöver bli sedda, hörda, bekräftade och hållas ifrån männen. De behöver även få känna att de har ett egenvärde. En personal på kvinnoinstitutionen beskriver det som följande:

... om du vaknar i morgon bitti och någon hade haft ett trollspö och allt det som tynger dig, allt det som gör att du är här på Lunden hade varit borta, hur skulle du märka det?/.../ det här är genomgående bland kvinnorna, jo jag skulle kunna titta mig i spegeln och tycka om det jag ser... (K4).

Behandlingspersonalen menar att kvinnorna glömmet att sätta sig själva i fokus.

...ofta har dom tänkt att dom måste bli drogfria för mina barn eller för min pojkvän, men du själv dom? När har du tänkt på dig själv? Det är ju du som är viktigast av allt (M1).

En annan behandlingsassistent på institutionen uttrycker följande.

... börja glänta på dörren till den här lilla stackars vingklippta sparven som sitter där inne/.../som dom vågar börja flyga lite och se att jag är inte så tokig ändå och jag kanske kan duga en dag till och med/.../känna att man är värd någonting (K4).

Personal på både kvinnoinstitutionen och mansinstitutionen beskriver att i den kvinnliga klientgruppen finns ett behov av att uttrycka sitt yttre.

...klienterna mäter sig med varandra, att jag är tuffast, vackrast ja what ever (M1).

...de skulle fastställa en hierarki där det skulle framhävas vem som var den mest attraktiva kvinnan (M2).

I detta sammanhang framhåller personalen att egenskapen att vilja sköta om sitt yttre är något som ses specifikt kvinnligt och att män inte har lika mycket intresse för sitt yttre.

...det här att sköta om sig själv och tycka att man är värd någonting. Det är ju killarna också med på Men jag tror att det är sånt som vi kvinnor gör mer (K4).

Om möjligheten finns arbetar man på kvinnoinstitutionen gärna med barnen i fokus med kvinnliga klienter och fokuserar då på kvinnorollen i förhållande till mammarollen. På kvinnoinstitutionen

arbetar man mycket med kvinnans nätverk och anser det vara en viktig del i vården. Det framstår tydligt att det främst är de kvinnliga behandlarna som framhåller betydelsen av fungerande relationer till kvinnans barn.

Man jobbar med umgänget/.../men det upplevde jag aldrig att man gjorde när jag arbetade med män, aldrig att socialtjänsten tog kontakt med papporna för umgänget/.../kvinnorna själva tycker det är viktigt att umgänget med barnen ska fungera (K1).

Den missbrukande kvinnan beskrivs vidare av våra intervjupersoner som offer i sitt missbruk. Dåtiden kopplas till nutiden och dagens problem framstår då som logiska konsekvenser av dåtidens destruktiva och problematiska erfarenheter, något som kvinnan fallit offer för. Att kvinnorna missbrukar, prostituerar sig och lever i destruktiva förhållanden antas bero på hennes tidigare bakgrund. Kvinnan tros ha en negativ bakgrund med destruktiva förhållanden till män vilka de även antas ha haft en sexuell relation med. Vidare antas kvinnan enbart ha haft dessa destruktiva relationer till män, men inte till andra kvinnor.

...även om kvinnorna har dåliga erfarenheter av män såhar dom ändåumgåts uteslutande med män, vare sig det är i missbrukarvärlden eller i prostitutionen såhar dom aldrig haft kvinnliga förebilder (K4).

Samtidigt menar personal att kvinnorna har en avsaknad av kvinnliga väninnor och måste tränas i hur dessa relationer tar sig uttryck, där den kvinnliga personalen ska stå som en förebild. En manlig anställd på kvinnoinstitutionen anser en viktig del i vården för kvinnorna vara:

...att komma ifrån offerrollen så att det inte är alla andras fel/.../utan se sig själv som en del i problemet också.../Sen är det främst självbilden, självförtroendet som är en del i problemet (M4).

En annan manliga anställd på kvinnoinstitutionen menar dock att det finns manliga behandlare som varit på institutionen som har machokomplex och velat vara ”mannen mannen”. Enligt honom har dessa män gjort uttalanden som går emot en bra kvinnosyn och har inte blivit långvariga behandlare på kvinnoinstitutionen. De kvinnliga anställda på kvinnoinstitutionen menar att det vid anställning frågas kring kvinnosynen bland de manliga sökanden men inte bland de kvinnliga. Denna fråga är enligt intervjupersonerna viktigare bland den manliga personalen än den kvinnliga.

Elvin-Nowak och Thomsson (2003) hävdar att kvinnor betraktas som offer i sin situation och som utsatta och måste skyddas. Avvikandet och normaliteten anses vara olika för män och kvinnor. De

kvinnor som avviker chockerar och anses därför vara farliga för sig själva. Kvinnan ses alltså som ett offer och männen i hennes liv antas vara den onde aktive. Den missbrukande kvinnan är avvikande på två sätt; hon är kvinna och hon är missbrukare. Det som hävdas som manligt anses som mer normalt och därmed värt att eftersträva. Det som definieras som normalt överensstämmer väl med hur män uppfattas eller är.

Samtliga personal på kvinnoinstitutionen menar att de kvinnliga klienterna har en skev och snedvriden mansbild. Det antas ha dåliga erfarenheter av män och att det inte funnits någon normal relation till män i deras liv.

Alltså dom här kvinnorna har/.../en jävligt taskig mansbild och det finns flera anledningar (M1).

Många av klienterna har en taskig bakgrund med män som har gjort att de farit illa på något sätt (M4).

Mötena med den manliga personalen på institutionen antogs i många fall vara den första normala mannen och den första normala relationen till en man i kvinnans liv. Männen såg dock inte sig själva som förebilder, men förstod vikten av att kvinnorna får relatera till en man med sidor som hon inte är van vid. Den kvinnliga personalen uttryckte vikten av att klienterna såg den manliga personalen som förebilder. Personalen uttrycker även behovet av att kvinnorna behöver en pappa-modell där de manliga behandlarna träder fram.

...speciellt för de yngre flickorna som inte haft någon pappa, det är ju många som inte haft, att dom får testa sig lite så här som en tonårstjej gör på pappa. Det är ju den första mannen man har att visa sig för, man kan testa om man duger. Det tillför killarna som jobbar här (K4).

Vidare uttryckte personalen på kvinnoinstitutionen att de kvinnliga behandlarna inte sågs som förebilder för kvinnorna. Istället poängterades vikten av att kvinnor kan vara vänner med varandra. Den kvinnliga personalen uttryckte att det var viktigt för den missbrukande kvinnan att se att det även finns normala män.

...här kan man visa på en sida av mannen som dom kanske inte är vana vid, alla män är inte svin, alla är inte utnyttjande. Det är en viktig bit i arbetet här, att visa att män är normala människor dom med (M4).

Samtidigt förmedlar både den kvinnliga och manliga personalen att det är nödvändigt att skydda kvinnan. Av denna anledning får inte den manliga personalen gå in på rummen och väcka

kvinnorna på morgonen. De får inte gå in på kvinnornas rum överhuvudtaget. Männerna får inte heller lov att ta urinprov eller kroppsvisitera de kvinnliga klienterna. Personalen menar att de kvinnliga klienterna inte ska behöva utsättas för kränkning om en man går in på deras rum för att väcka dem. Vi frågade huruvida detta inte var en kränkning mot mannen om man förutsatte att alla män kränkte kvinnan om han gick in på hennes rum svarade en manlig behandlare:

Jag förstår vad du menar, men den diskussionen har vi aldrig haft, det är ingen man som har reagerat pådet. Jo det har kommit upp och sen har vi pratat om det, men det har aldrig varit några konstigheter (M1).

Vid en jämförelse med den manliga institutionen visar det att den kvinnliga personalen inte har några restriktioner när det gäller att gå in i klientens rum.

4.2 Bilden av den missbrukande mannen

När man ser till den missbrukande mannen fokuserar man på missbruket. Något som även framkommer under våra intervjuer är behovet av bostad samt lösningar av praktiska saker för att detta ej skall störa mannens vård. Fokus ligger framåt i tiden där det gäller att hitta nyktra relationer. En manlig personal uttrycker det som följande:

Missbruket ser ju väldigt olika ut för många och man får väl titta påvar och en individ vilka insatser som behövs utan att använda sig för mycket utav schabloner (M2).

Senare under intervjun ger samma person bilden av den kvinnliga missbrukarens behov jämfört med den manliga:

Men det där med kvinnor som missbrukar har ju oftast en annan situation än män som missbrukar, tror jag. Därför att om man som kvinna kommit in på ett LVM-hem då är man illa ute och har förmodligen varit illa utsatt påmånga olika sätt, i relationer, varit sexuellt utnyttjade och förnedrade. Det är förnedrande att vara alkoholist, men säkerligen mycket mer för en kvinna och dom har säkert sina speciella behov som man bäst sköter om påkvinnoinstitutioner (M2).

En kvinnlig personal på institutionen beskriver vidare att missbrukande män är lättare att arbeta med då kvinnor är mer utåtagerande, falska och avundsjuka. Med de manliga klienterna anses personalen kunna ha en rakare kommunikation.

...kvinnor är tuffare, dom är jobbigare att jobba med, dom är mer utåtagerande... (K2).

De manliga klienterna tillskrivs även ha ett kvinnoförakt eller en annorlunda kvinnosyn jämfört med den icke missbrukande mannen.

Det är säkerligen en något skev kvinnosyn om man ska jämföra med samhället utanför (M3).

Elvin-Nowak och Thomsson (2003) menar att det omkring kvinnor och män finns mängder av myter. Som exempel pekar de på att kvinnor är omhändertagande och snälla. Mannen anses vara mer intresserade av sex än kvinnor. Det är inte alltid vi tänker på att normerna styr oss och vi ser inte heller att det är återspeglings av det vi gör. Kvinnor antas helt enkelt vara annorlunda än män och de flesta hittar hela tiden sådant som tycks bevisa att den grundtanken är riktig. Normsystemet kan ses som ett system av antagande, regler och myter vilka kommer att tas för givna och sanna med tiden. Ingen kommer oftast ens på idén att ifrågasätta dessa.

En kvinnlig personal upplevde dock att kvinnorna har blivit mer ”grabbiga” i jämförelse med tidigare. Hon beskriver det som att männen körde med raka puckar och tittade på Sportspegeln medan kvinnorna var mer pyssliga. Kvinnorna har idag blivit tuffare. Vi ställer oss frågan om normsystemet är föränderligt över tiden, men alla reflekterar inte över detta. Vi låter oss påverkas av de regler, antaganden och myter som antas vara sanna bilder av hur man ska vara som man eller kvinna.

Enligt personal på institutionen för män arbetar man en del med nätverk, men att det inte är den övervägande delen i arbetet. Detta görs enbart om behov föreligger hos den manliga klienten.

...vi kan visst ta in familjen och ha nätverksamtal om dom behoven finns/.../Jag ska inte säga att vi jobbar mycket med nätverk...(K2).

4.3 Personalens syn och (o)medvetenhet om könets betydelse

Alla intervjupersonerna ger uttryck för att personalgruppen skall vara blandad, det vill säga det ska finnas både kvinnor och män i gruppen. Intervjupersonerna menar vidare att män och kvinnor kompletterar varandra och att det är viktigt att ha den struktur som finns i samhället. Samtidigt hävdar personalen att kön inte har någon betydelse utan att det är de individuella egenskaperna som har betydelse. Någon talar om att åldern är viktig men kopplar inte in sitt eget köns betydelse som något avgörande för behandlarens sätt att se och relatera till klienten.

Jag tycker det har mer med individ än kön att göra/.../Det beror mycket på personen, det beror nästan mer på ålder än på kön (K1).

Den mest grundläggande kategorin för hur vi förstår oss själva, såväl som andra vi möter, är kön. Vi kan inte relatera till människor som vi inte kan könsbestämma. Det finns kön överallt, runt oss, mellan oss och inom oss. De betydelser vi tillskriver manligt och kvinnligt bär vi med oss antingen vi vill det eller inte. Historiens, kulturens och det sociala sammanhangets könsglasögon bär vi alla med oss. De går inte att ta av, men de går att få syn på (Elvin-Nowak, Thomsson, 2003).

En manlig personal på Karlsvik uttrycker sig på följande sätt kring detta:

...det här med manligt och kvinnligt det beror ju också lite på personen, men rena tanken på bara män eller kvinnor vad förskräckligt. Vi kompletterar varandra ganska bra (M2).

En av intervjupersonerna på mansinstitutionen verkade vara omedveten om könets betydelse. När vi förtydligade och ställde om frågan ändrar sig intervjupersonen och säger att kvinnor och män ändå i sin roll av att vara kvinna eller man tillför något utifrån sitt kön. Han uttrycker:

...skulle man plocka bort kvinnorna och sätta in män där istället skulle det bli helt snett och tvärtom skulle det bli helt snett också Ja, jag har inget bra svar på det, jag bara känner att det skulle bli helt fel (M2).

Personalen talar genomgående om att man inte intar olika roller men menar samtidigt att de kvinnliga och manliga behandlarna tillför olika saker i sitt arbete med klienterna.

Medvetet går vi nog inte in i olika roller, jag tycker inte det. Männerna och kvinnorna skiljer sig inte åt i sina roller (K1).

Inte medvetet, men visst kan det vara så att vi fungerar lite olika om man är man eller kvinna, så sättet blir nog lite annorlunda ändå Sen klarar jag inte av att beskriva vad det är som skiljer. Jag har inte sett något så tydligt så att jag kan sätta ord på det/.../jag upplever inte att det är så relaterat till kön utan mer till individerna (M3).

En person uppger dock att kvinnorna motverkar ”grabbigheten” och männen minskar ”hönsgården”. Om dom kvinnliga behandlarna blev för många skulle en hönsgård utan struktur skapas. Enbart manliga behandlare skulle å sin sida framtinga en tuppighet bland personalen men även bland klienterna, då främst på institutionen för män. På Karlsvik menade en kvinnlig behandlare att det finns saker som är tydligt manliga och kvinnliga bland behandlarna, till exempel att kvinnor ser det som männen inte ser. Hon valde att lyfta upp städning och diskning.

Männen springer fortare och får därmed ta hand om de lite ”struligare” klienterna. Hon ser inte detta som negativt utan menar att man kompletterar varandra, för så ser det ofta ut i hemmet. Ytterligare fler av behandlarna på institutionerna uppger att en samkönad personalgrupp har fördelar.

Jag tycker det är bättre dynamik när det är både kvinnor och män, eftersom man har lite olika strategier (K4).

...jag tror att det har betydelse, det har en positiv betydelse att vi är blandad personalgrupp (K2).

Både de manliga och kvinnliga behandlarna visade på tydliga schablonmässiga bilder av vad som är manligt eller kvinnligt. De kvinnliga behandlarna beskrivs, av både dem själva som av manlig personal, vara överlag mer omhändertagande, ha mer empati och har lättare för att samtala om känsliga ämnen. Manliga behandlare beskrivs mer fungera utifrån sin fysiska styrka och möjlighet till gränssättning. De sammankopplas oftare än kvinnorna med klienternas träningspass.

...i vissa sammanhang när det är fysiskt hotfulla situationer då har dom en mer framträdande roll ofta. Det är den enda skillnaden som jag tydligt kan se, finns det killar på plats så får dom en framträdande roll/.../om här finns killar på plats som kanske dom är först i ledet, inte för att vi knuffar fram dom utan det ligger väl i deras natur, antar jag. Sen är dom ju starkare. Det blir så naturligt utan att vi tänker på det (K4).

På kvinnoinstitutionen ansåg personalen att de kvinnliga behandlarna kunde bejaka sin och klientens kvinnlighet. I relationen mellan de kvinnliga behandlarna och kvinnliga klienterna skapas könet kvinna (Elvin-Nowak, Thomsson, 2003). De manliga behandlarna trodde även att klienterna upplevde det enklare att samtala med en kvinna om de sexuella övergrepp och den förnedring som de upplevt tidigare.

...många klienter är mjukare när det är en kvinna. Jag har inget belägg för det, men jag tror vi kvinnor har lättare för att prata med klienten om känslor, det tror jag inte dom manliga behandlarna pratar om på samma sätt/.../Nu såg jag att vi bara skulle bli tjejer i ett lag och då funderade jag på om vi skulle godkänna det. Men vi är duktiga på andra bitar om det skulle bli struligt, vi är duktiga på att prata med klienten (K2).

För att kunna diskutera och se på de skillnader som kan framstå mellan kvinnor och män måste vi se till vilka likheter som finns, skillnader förutsätter likheter. Är det skillnad mellan kvinnor och

män finns det även likheter mellan kvinnor och kvinnor. På samma sätt måste det vara likheter mellan män och män för att det på så vis ska vara någon mening att tala om skillnader mellan kvinnor och män. Dock är det så att alla kvinnor inte är lika varandra och alla män är inte lika varandra. Det behöver inte ens vara så att kvinnor har mer gemensamt med varandra än vad män har. Ändå grupperas kvinnor ofta som om de vore en given kategori. Det är lätt att säga att man enbart ser till individen, men könet är en del av individen. Alla människor dras med sitt kön, sin ålder, ras, klass och sin sexualitet. För att klara av möten med andra människor väljer dom flesta av oss det mest tillgängliga, det som tycks mest accepterat (Elvin-Nowak, Thomsson, 2003).

Samtliga personal vi intervjuat uttrycker behovet och nödvändigheten av att missbrukande kvinnor och män hålls åtskilda under sin vistelse på institutionerna. Kvinnorna ansågs behöva tid för sig själva, en tid för eftertanke. Problemet som personalen såg med en samkönad vård var att det skulle uppstå relationer där kvinnorna snart skulle bli underordnade mannen igen. Personalen menade att kvinnorna och männen skulle fokusera på varandra för att fylla sina tomrum. All personal uttrycker särskilt behovet av att kvinnor behöver särskiljas från männen.

...det är bra, speciellt för kvinnornas del. Om man som kvinna kommer till en behandling där det både finns kvinnor och män så blir det så att männen bestämmer, det skall göras det som männen vill som att spela fotboll (M1).

Jag förespråkar inte samkönad behandling, framförallt inte inom tvångsvård eftersom det är så kort tid. Jag tycker framförallt tjejerna ska få vara för sig själva för dom är så jävla mycket mer utsatta i missbrukarvärlden, så är det bara. Det är dom som får på käften, det är dom som får prostituera. Dom behöver få vara för sig själva (K4).

4.4 Behandlarens kön i förhållande till klientens

Behandlarna på kvinnoinstitutionen svarade på frågan vi ställde om hur behandlarnas kön spelade någon roll vid arbetet med enbart kvinnliga klienter. Svaren vi fick var att ens kön, oavsett kvinnliga eller manliga behandlare, inte var avgörande i vården av kvinnorna. En av de fyra på kvinnoinstitutionen, en kvinna, svarade att hon inte ens tänkt på själva frågan. Hon påtalar dock att detta är något man måste fundera över. En manlig behandlare pekar ändå på skillnaden mellan manliga och kvinnliga klienter och menar att omställningen från att arbeta med kvinnliga klienter till manliga hade varit stor.

Man kan inte välja när könet skall ha betydelse, man kan inte heller säga att idag ska mitt kön inte spela roll (Elvin-Nowak, Thomsson, 2003). Personalen på institutionerna upplever att kön inte är någon speciell faktor.

Jag upplever det inte speciellt. Det beror nog mycket på att jag har arbetat med kvinnliga klienter i tolv år. Såför mig är det vardagsmat, det är inget jag reflekterar över (M1).

Behandlarna på den manliga institutionen upplever arbetet med männen på institutionen på olika sätt. En manlig behandlare uppger att det är lättare för honom som man att arbeta med enbart män. En anledning till detta uppger han vara praktiska saker som att gå in på klientens rum. Han menar att han kan gå in på klientens rum utan det blir onödigt prat ifrån personal- eller klientgruppen. En kvinnlig behandlare uppger att man självklart måste vara mer observant eftersom man är av motsatt kön. En annan kvinnlig behandlare svarade på frågan vi ställde på följande vis:

Jag vet väldigt mycket om män, mycket mer än dom själva vet. Det kan vara påbåde gott och ont (K3).

Gemensamt för arbetet på Lunden och Karlsvik är det kontaktmannaskap som finns. Kontaktmannaskapet fyller på båda institutionerna den funktionen av att kontaktpersonen ska ha det övergripande ansvaret och vara den närmsta kontakten för klienten. Kontaktpersonerna är de som har de enskilda samtalen med kvinnorna eller männen där man lyfter upp missbruksproblematiken, drogfriheten och där man tittar på resurser och brister. En av personalen uttryckte detta kontaktmannaskap som ett mentorskap.

Elvin-Nowak och Thomsson (2003) ser relationen mellan mentor och klient som hierarkisk till sin karaktär. Mentorn står över klienten med avseende på kompetens och kunnighet. Vad gäller en manlig mentor och en manlig klient handlar det om en temporär hierarki, målsättningen för klienten är att denna med tiden skall uppnå samma "nivå" som mentorn. Relationen mellan en manlig mentor och en kvinnlig klient ser annorlunda ut eftersom denna baserar sig på en könsmässig hierarki. Samhället vi lever i tycks fortfarande värdera det som kvinnor symboliserar och gör till lägre än det som mannen symboliserar och gör. Den kvinnliga klienten står således under den manliga mentorn både vad gäller avseende på kön och med avseende på kompetens. Kompetensen skall med tiden upphävas men avseende på kön skall inte upphävas. Precis som alla andra relationer är mentorrelationen fylld med könsinnebörder, med såväl psykologisk som mera handfast art som kan påverka möjligheten till en identifikation som är ömsesidig. Detta framförallt om det är en könsblandad mentorrelation. Viktigt att fundera över är att mentorrelationen bygger

på en tanke om likhet baserat på kön och könsmässiga erfarenheter. Det är inte könsmässigt hierarkiskt i en kvinna-kvinna-relation på det sätt som en man-kvinna-relation är.

4.5 Vården på kvinnoinstitutionen/Vården på mansinstitutionen

4.5.1 Kvinnoinstitutionen

Lundens aktiviteter är utformade efter de behov personalen anser att kvinnorna har. Gemensamma inslag som aerobics och spinning, taktillmassage, besök på spa, ridning är några av de aktiviteter som är återkommande. På Lunden finns även ett kvinnoforum som helt utgår från kvinnan. Tillsammans med klienter diskuterar personalen vad kvinnorna anses behöva nu och sen. Man fokuserar delvis på kropp och själ. Ett återkommande inslag i kvinnoforumet är att en barnmorska kommer på besök. Sex och samlevnad är även en viktig punkt för kvinnoforumet. Fokus i arbetet med kvinnorna ligger på tiden här och nu. Både kvinnliga och manliga behandlare menar att det är viktigt att kvinnorna börjar fokusera på sig själva.

4.5.2 Mansinstitutionen

Aktiviteter på Karlsvik består av att man har samtalsgrupp två gånger i veckan. Det finns möjligheter för fysiska aktiviteter. Det erbjuds bowling en gång i veckan. Det finns även dataundervisning. På Karlsvik använder de sig av AA-möten och NA-möten på kvällstid. Det finns även religiösa alternativ på LP-stiftelsen.

Gemensamt för de båda institutionerna är att man valt ett kognitivt förhållningssätt. Man arbetar också med MI, motiverande intervju. På Karlsvik uttryckte en behandlare att valet av den kognitiva metoden var något som ”poppat upp” för några år sedan. Av de fyra vi intervjuade på Karlsvik var det en som gav förklaringen till valet av metod att den var lättillgänglig för klienten och personalen. Den sades även fungera bra tillsammans med MI.

På Lunden svarade en av behandlarna att valet av den kognitiva metoden berodde på att handledaren hade kognitiv inriktning på sitt arbete. En annan svarade att den kognitiva metoden var användbar eftersom man tror på den. Det handlar om att ändra klientens tankemönster, där man kan se att tanke, känsla och handling hänger samman.

För att vidare koppla till Elvin-Nowak och Thomssons (2003) teori menar de att intresseområden kategoriseras som manliga respektive kvinnliga. De pekar på att till exempel sömnadsverksamheten framgår som klart kvinnliga medan snickeriverksamheten framstår som klart manligt. När man ser till små barn introduceras det tidigt i deras liv könstypiska beteenden.

Flickor kläs och ges leksaker som tycks passa just det barnet, utifrån att hon är just flicka. Hon får även uppgifter som att till exempel vara med mamma i köket. Det begripliga i detta kan tyckas vara att detta sker i möten med små barn, men det obegripliga är att det sedan fortsätter livet igenom. Det blir viktigt att signalera sin könstillhörighet när människor möter varandra. Det gäller att vara bra på att göra sitt kön i termer av historiskt och kulturellt korrekt maskulinum alternativt femininum. Om man inte framstår som rätt inför sin omgivning blir det svårt att känna sig bra, rätt eller normal.

5 Avslutning

5.1 Sammanfattning

Vårt syfte under uppsatsen har varit att undersöka hur behandlingspersonalen inom missbruksvården använder sig av kön i arbetet. Våra centrala frågor som leder ur syftet var hur personalen såg på sitt eget köns betydelse i förhållande till klienternas. En annan betydelsefull fråga som var viktig för oss att lyfta fram var hur personalen anser att klientens kön spelar roll på den institution de arbetar på. Vår uppsats har haft som fokus att titta på den LVM-vård som bedrivs för kvinnliga klienter för att jämföra med den vård som bedrivs för män för att se om den bedrivs på liknande sätt.

Den tidigare forskningen uppmärksammar att klienter och socialarbetare/behandlare möts i mängder av könskonstellationer. Tidigare har denna form av forskning, inriktad på kön, inte varit självklar. Samtidigt är kön något som alltid är närvarande och som vi aldrig kan lämna hemma. Vårt kön är grundläggande och vi bedöms utifrån om vi är kvinna eller man.

Efter rapporter från socialstyrelsen har det visat sig att det inom missbrukarvården finns skillnader i hur behandlingspersonal bedömer behovet hos missbrukande kvinnor respektive män. Schabloner som finns omkring kvinnor och män gör att de missbrukande kvinnorna och männen inte får vård och behandling på en objektiv grund, missbrukaren bedöms utifrån om denne är man eller kvinna. Bilden av kvinnor och män som missbrukar skiljer sig och det finns stöd för ståndpunkten att missbrukande kvinnor och mäns situationer till viss del kan skilja sig åt (Socialstyrelsen, 2004:7). Trulsson (1998) menar att missbrukande kvinnor stigmatiseras i högre utsträckning än de män som missbrukar. Detta är en av de anledningar som gör att kvinnor som omhändertas jml LVM har allvarligare problem, hon har sett fler hinder än mannen för att söka hjälp, hon upplever det svårare att blotta sitt missbruk. Laanemeets (2002) lyfter upp kvinnors behandling och menar att kvinnorna har svårare

problem och har ofta en sämre självkänsla och problem med bilden av sig själv som kvinna. Kvinnan och hennes vårdbehov hanteras och bedöms utifrån att hon är kvinna. Den missbrukande kvinnan är inte enbart definierad och avvikande som missbrukare utan är även en missbrukare där könet tycks ha inverkan. Vidare menar Laanemeets att behandlare inom missbrukarvården har en ganska likartad bild av missbrukande kvinnor. De beskrivs vara mer utåtagerande och gränslösa än männen. Kvinnorna beskrivs som ett kollektiv där en otrygg bakgrund med en frånvarande pappa finns med. Kvinnan förutsätts även ha blivit illa behandlad i de relationer hon haft med män.

Även Segraeus visar att det är kvinnorna som far mest illa, både ute i det aktiva missbruket, men även i vården. Hon förtrycks då det är den manliga normen som ses som normalt samtidigt som hon även förtrycks då hon är missbrukare då den manliga normen ger större utrymme för män än för kvinnor att bruka alkohol. I detta finns det problem att den missbrukande kvinnan inte ses om "kvinna". Hon lever inte upp till den syn som finns på kvinnor, att vara omhändertagande och ta ansvar för sina närmsta anhöriga, vara en god hustru och mor (i Hydén , 2002).

Under vår empiriska datainsamling har det blivit tydligt för oss att behandlare inom missbrukarvården är omedvetna om könets påverkan i den vård som bedrivs. Trots flera motsägelsefulla uttalanden har intervjupersonerna inte velat närma sig ämnet utan påtalat att det är de individuella skillnaderna som är avgörande.

Likväl som i den tidigare forskningen beskrivs de missbrukande kvinnorna av våra intervjupersoner kollektivt och förutsätts ha andra behov än den missbrukande mannen. Kvinnorna tillskrivs en destruktiv bakgrund där hon fallit offer och där nuet är en logisk konsekvens av dåtiden. Hon är kränkt, förnedrad, deprimerad och har oftast varit illa genom misshandel eller sexuella övergrepp. Genom detta har kvinnan ett behov av att bli sedd, hörd och bekräftad samtidigt som hon ska hållas ifrån mannen. Med denna bakgrund har kvinnan ofta en snedvriden mansbild där de manliga behandlarna spelar stor roll för att visa att det finns normala män med sidor som hon inte är van vid. Behandlarna menar att de män som kvinnan kommer i kontakt med på institutionen ofta är den första normala under hela hennes livstid. På kvinnoinstitutionen arbetar man mycket med nätverket och fokuserar på relationen till barn, som ofta är omhändertagna. En stor skillnad hos mansinstitutionen är avsaknaden av arbete med relationer. Behandlare bland kvinnor anser även att det är viktigt att kvinnorna får

tid för sig själva och får möjlighet att låta tiden komma i kapp och se sitt egenvärde. Bilden av den missbrukande mannen och hans behov skiljer sig ifrån den missbrukande kvinnan. På mansinstitutionen fokuserar man på missbruket och behovet av att lösa praktiska saker såsom bostad. Detta anser behandlarna vara viktigt för att mannens vård skall kunna genomföras med hans totala fokus på detta. Vidare ligger fokus på tiden framåt där det anses vara viktigt för mannen att finna nyktra relationer. Det anses inte vara lika förnedrande att som man ha ett missbruk. En tendens som visar sig är de missbrukande kvinnornas större grabbighet. Tidigare antogs männen vara rakare i sin kommunikation medan kvinnorna var mer pyssliga.

Alla intervjupersoner som deltagit i våra intervjuer är eniga om att en samkönad personalgrupp har mest fördelar. Det är viktigt bland både missbrukande kvinnor och män att återspegla det samhälle som finns utanför institutionen, att kvinnor och män kompletterar varandra och tillför olika saker. Samtidigt hävdar intervjupersonerna att kön inte har någon betydelse utan att det är de individuella egenskaperna som skapar skillnader mellan individerna. Vidare menar dock personalen att en personalgrupp med enbart kvinnor eller män skulle vara snedvriden och kännas fel. De kvinnliga behandlarna sägs bland klienterna och i personalgruppen motverka ”grabbigheten” och männen minska ”hönsgården” bland kvinnliga klienter och personal. Det sägs att kvinnor och män ser olika saker och arbetar utifrån olika strategier. De kvinnliga behandlarna sammankopplades oftare med känsliga samtal på båda institutionerna och bejakandet av kvinnligheten. Kvinnorna skulle även visa de missbrukande kvinnorna hur en vänskapsrelation mellan kvinnor kan se ut. Manliga behandlare blev oftare beskrivna utifrån sin fysiska styrka och möjlighet till gränssättning. Männen skulle även fylla funktionen som förebild och vara en pappa-modell till kvinnorna som oftast saknade en fader i sin bakgrund. Att en kvinnlig behandlare fanns med i situationer eller relationer menade behandlarna göra allt mjukare. Detta menade både kvinnliga och manliga behandlare. trots avsaknaden av könets betydelse menade samtliga personal att det var nödvändigt att missbrukande kvinnor och män behandlas åskilda. Problem med en samkönad behandling ansågs vara var relationer mellan klienterna och den allians detta kunde medföra. Ett annat problem med relationer var kvinnans underordning i detta och att hon snabbt skulle iklä sig den roll som underordnad och utnyttjad kvinna som hon haft i missbruksvärlden.

5.2 Slutdiskussion

I vårt sökande efter att få förståelse och insikt i vilken betydelse kön har inom missbruksvården har vi funnit att personalen vi intervjuat har likartade uppfattningar om könets betydelse, det vill

säga dess avsaknad av betydelse. Oberoende om behandlaren är kvinna eller man delas denna uppfattning. Svaren vi har fått av behandlarna på våra intervjufrågor uppfattar vi som motsägelsefulla. Å ena sidan hävdar personalen att kön är underordnat ålder och erfarenhet, personalen lyfter hellre fram de individuella egenskaperna hos klienterna och sig själv. De individuella olikheterna är naturligtvis viktiga men man kan heller aldrig undkomma sitt kön. Frågan vi ställt oss är om personalen har en rädsla för att se på vad som är manligt eller kvinnligt för att de inte vill sätta in människor i fack, det vill säga kvinna och man. Personalens upplevelse av att kön inte är betydelsefullt motsägs då de talar om vilka roller de intar i sitt arbete med sina kollegor och gentemot sina klienter. Vi upplever att det finns schablonmässiga föreställningar om vad personalen anser vara typiska egenskaper för manligt och kvinnligt samt vad som är utmärkande särdrag för den manliga eller kvinnliga missbrukaren. I intervjuerna har det framkommit att den kvinnliga missbrukaren är dubbelt förtryckt då hon dels är kvinna och dels är missbrukare. Kvinnorna anses behövas hållas ifrån mannen och anses ha en snedvriden manssyn. Är det verkligen så att alla missbrukande kvinnor förutsetts ha en ”onormal” manssyn? Är det inga kvinnor som har en fungerande relation till någon man? Vem jämför man den missbrukande kvinnan med? Jämför man henne med missbrukande män, andra icke missbrukande kvinnor eller jämför personalen henne med sig själva? Om man förutsätter att alla kvinnliga missbrukare är likadana då borde kön i allra högsta grad ha någon betydelse.

För att förtydliga personalens uppfattning om könets underordnade betydelse kan vi i vår uppsats visa ytterligare motsägelsefulla påståenden. Det har talats om enkönade och samkönade vårdalternativ för kvinnor och män. Samtliga personal förespråkar enkönad vård med hänvisning till kvinnans behov av avskildhet. Karlsviks LVM-hem har erfarenhet av både enkönad och samkönad vård. Där uttrycks det klart nödvändigheten av enkönad vård. Mannens behov av ensamhet och avskildhet nämns inte. Något som vi ställer oss frågande till är personalens önskan om en samkönad personalgrupp. Om könet nu inte har någon betydelse utan man ser till ålder och erfarenhet borde det vara egalt om personalgruppen består av både kvinnor och män. Personalen säger dock i våra intervjuer att en personalgrupp som är samkönad kompletterar och tillför olika saker i arbetsgruppen. Personalen har dock svårt att sätta ord på vad det är som är nödvändigt med att ha både kvinnor och män i teamet. Något som har väckts hos oss är frågan om nödvändigheten av en samkönad personalgrupp, men att man håller hårt på att klientgruppen skall vara enkönad. Vi påstår inte att det ena eller det andra är rätt men sätter detta mot varandra eftersom vår uppsats handlar om könets betydelse.

Vi har kunnat urskilja ett visst förhållningssätt i personalen vad gäller att vara kvinnlig personal på ett manligt LVM-hem och vad det gäller att vara manlig personal på ett kvinnligt LVM-hem. Den manliga personalen har strängare restriktioner vad gäller att närma sig de kvinnliga klienterna. Männerna får inte väcka de kvinnliga klienterna och inte heller gå in på deras rum. På den manliga institutionen har kvinnorna inte samma hårda restriktioner mot männen. Här får kvinnan gå in och väcka mannen. Är det så att männen antas kränka kvinnorna generellt mer än vad kvinnor kränker män, om det nu är så att det är en kränkning att gå in och väcka någon av det motsatta könet. Detta för oss vidare i vår diskussion där vi har kunnat se att kvinnorna ses som offer och därför behöver skyddas. Det är inte vår avsikt i vår uppsats att avgöra rätt eller fel vad gäller kvinnans eller mannens utsatthet utan vår avsikt är att visa på den betydelse som könet har trots att personalen har svårigheter att sätta ord på detta.

De kvinnliga och manliga behandlarna har klara uppfattningar om vad som är utmärkande för den kvinnliga respektive den manlige missbrukaren. Personalen talar om att man ser till klienten som individ, men när de ombads beskriva sina klienter gör man detta utifrån klara schablonmässiga bilder som är stereotypa.

Personalen utgår även ifrån schablonmässiga beskrivningar när de beskriver sina manliga och kvinnliga medarbetare. Här beskrivs mannen som den som har den fysiska styrkan och som är den sätter gränser. Mannen beskrivs även som den som inte kan tygla sitt humör när det uppstår konflikter men beskrivs som motvikten till "hönsgården". Behovet av mannen på arbetsplatsen lyfts fram då det gäller text. fysiska aktiviteter såsom styrketräning. Kvinnan i personalen beskrivs som den som är verbal och har en lugnande effekt vid fysiskt hotfulla situationer. Hon anses ha bättre empatisk förmåga och är mer omhändertagande. Kvinnan är även den som skall bejaka den kvinnliga sidan hos de kvinnliga klienterna.

Vi har medvetet valt att inte relatera makt till kön men det finns ständigt närvarande t ex i relationen mentor-klient. Frågan vi ställer oss är hur man som behandlingsassistent kan undvika diskussionen om makt, makt är något som ständigt är närvarande. Kön är något som ständigt påverkas av de maktstrukturer vi har i vårt samhälle. Kön är alltid närvarande, ändå är ämnet så tabubelagt. Nu i efterhand undrar vi om intervjupersonerna kände sig obekväma i våra frågor och kände att de var tvungna att inta ett politiskt korrekt förhållningssätt. Frågan om kön tycks vara ett obekvämt samtalsämne där personerna i fråga kanske inte ville uppfattas som feminister eller icke-feminister.

Vi hade många funderingar när vi påbörjade vårt arbete med uppsatsen. Vi har fått svar och insikt i mycket, men är förvånade över könets obetydelse bland de vi intervjuat. Vi har dock försökt att vara öppna när vi analysera vårt material och haft i åtanke att vi kanske inte suttit med dessa värderingar vi nu har om vi inte varit insatta i ämnet och haft ett brinnande intresse för det. Vi har rannsakat oss själva och sett till det som vi själva tillskriver våra kön, för trots allt så är kön ständigt närvarande och inget vi går omkring och tänker på hela tiden. Vi vill dock framhålla nödvändigheten av förståelsen för könets betydelse i det sociala arbetet. Det är ytterst viktigt att veta vad det är vi gör och varför vi gör vissa saker. Vi relaterar till människor på olika vis och vi har en övertygelse om att könet har en stor betydelse för hur vi bemöter folk eftersom kön uppstår i relationer och i möten. Alla våra relationer till människor vi har runt omkring oss ser olika ut, detta gör även att vårt kön ser olika ut i olika relationer. Vi är inte samma kvinna eller man i alla relationer. Även om det hela tiden görs kön så är det en socialiseringsprocess som sker från det att vi föds till dess att vi dör, i alla de relationer vi har under hela vårt liv. Vi tillskriver personer olika egenskaper utifrån det kön de har.

Avslutningsvis har vi en förhoppning om att vi vidare under vår framtid kan fortsätta att få skriva om detta intressanta ämne, kön. Det hade varit intressant att se det ifrån ett klientperspektiv, det vill säga hur klienter uppfattar sitt eget och behandlarnas kön i behandlingen. Kanske är detta något som vi eller någon annan kan tänkas forska vidare om.

Källförteckning

Beauvoir Simone de, (1976), *Det andra könet*, Stockholm: Norstedts förlag

Berg, Grant, (1988), *Tvångsvård av narkomaner – till vilket pris?*, Stockholm: Liber AB

Billinger Kajsa, (2000), *Få dem att vilja: motivationsarbete inom tvångsvården av vuxna missbrukare*, Stockholms universitet: Stockholm

Connell RW, (1995), *Maskuliniteter*, Göteborg: Bokförlaget Daidalos

Eliasson Rosmari, (1995), *Forskningsetik och perspektivval*, andra upplagan, Lund: Studentlitteratur

Elvin-Nowak Ylva, Thomsson Heléne, (2003), *Att göra kön – om vårt vådsamma behov av att vara kvinnor och män*, Stockholm: Albert Bonniers förlag AB

Hilte Mats, (1996), *Avvikande beteende – en sociologisk introduktion*, Lund: Studentlitteratur

Holmberg Carin, (2000), *Aspekter av kvinnosynen i missbruksbehandling – empiriska exempel och teoretiska funderingar*, Stockholm: Sköndalsinstitutet

Hydén Margareta, (2002), "Har sociala problem ett kön?", i Meuwisse Anna, Swärd Hans (red.), *Perspektiv på sociala problem*, Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur

Laanemets Leili, (2002), *Skapandet av femininitet – om kvinnor i missbrukarbehandling*, Lund: Lunds universitet

Leissner Tom, Hedin Ulla-Carin (red.), (2002), *Könsperspektiv på missbruk*, Vaxholm: Bjumer och Bruno AB

Mattsson Tina, (2002), *Kön och genus i det sociala arbetet*, Lund: Lunds universitet

Mattsson Tina, (2004), *Könad behandling – om hur kön och genus, sexualitet, klass och etnicitet görs i missbruksvården*, opublicerat seminariemanus, Lund: Lunds universitet

Merriam, (1994), *Fallstudien som forskningsmetod*, Lund: Studentlitteratur AB

Månsson Sven-Axel, (2000), "Kön i teori och praktik", i Meuwisse Anna m fl (red.), *Socialt arbete – en grundbok*, Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur

Palm Jessica, (2003), *Kvinnor och män i svensk missbruksbehandling – en beskrivning av personalen inom socialtjänstens missbrukarvård i Stockholms län och deras syn på missbrukarvården år 2002*, Forskningsrapport nr 7, Stockholm: SoRAD

Sandström Gunbritt, (1997), "Tydliga men inte synliggjorda – om könspositioner i socialt behandlingsarbete, i Nordborg Gudrun (red.), *Makt och kön - tretton bidrag till feministisk kunskap*, Eslöv: Brutus Östlings bokförlag Symposion AB

Socialstyrelsen 2004:7, *"Missbrukare och övriga vuxna – insatser år 2003*, Stockholm: Socialstyrelsen

Storbjörk Jessica, (2003), *Kvinnor och män i svensk missbruksbehandling – en beskrivning av personalen i Stockholms läns landstings beroendevård och deras syn på missbrukarvården år 2001*, Forskningsrapport nr 8, Stockholm: SoRAD

Svensson Bengt (1996), *Pundare, jonkare och andra - med narkotikan som följeslagare*, Carlsson, Stockholm

Trulsson Karin, (1998), *Det är i alla fall mitt barn*, Stockholm: Carlsson Bokförlag

Intervjuer

Man (M1), bandinspelad intervju Lunden 30 november 2004

Man (M2), bandinspelad intervju Karlsvik 1 december 2004

Man (M3), bandinspelad intervju Karlsvik 1 december 2004

Man (M4), bandinspelad intervju Lunden 14 december 2004

Kvinna (K1), bandinspelad intervju Lunden 30 november 2004

Kvinna (K2), bandinspelad intervju Karlsvik 1 december 2004

Kvinna (K3), bandinspelad intervju Karlsvik 1 december 2004

Kvinna (K4), bandinspelad intervju Lunden 14 december 2004

Bilaga

Intervjuguide Lunden och Karlsvik

Intervjupersonerna får presentera sig

Behandlare

Beskriv personalgruppen?

Vad behöver personalen i sitt arbete?

Vilka roller intar behandlingsassistenterna på Lunden/Karlsvik?

Tillför de kvinnliga behandlarna något särskilt i arbetet med klienterna?

Tillför de manliga behandlarna något särskilt i arbetet med klienterna?

Hur påverkar det att du som kvinna/man arbetar med endast kvinnor/män?

Har det någon betydelse för behandlingsarbetet om personalen är både kvinnor och män?

Hur använder du dig av kön i ditt arbete, ditt eget och klienternas?

Klienterna

Beskriv klientgruppen

Vad behöver klienterna?

Finns det något särskilt behov som ni ser är typiskt för er klientgrupp, relatera till klienternas kön?

Behandlingen

Hur ser en vanlig arbetsdag ut hos er?

Arbetar ni utifrån någon särskild metod?

Vilka verktyg använder ni er av i behandlingen?

Vilket verktyg anser ni vara det viktigaste i arbetet med missbrukande kvinnor/män?

Vad ligger fokus på i behandlingen förutom drogfriheten, varför?

Vilken betydelse har det för behandlingen att ni bedriver arbete med enbart kvinnliga/manliga klienter?

